

GEODETIČKÝ a KARTOGRAFICKÝ

obzor

Český úřad zeměměřický a katastrální
Úrad geodézie, kartografie a katastra
Slovenskej republiky

5/2017

Praha, květen 2017
Roč. 63 (105) ● Číslo 5 ● str. 89–108

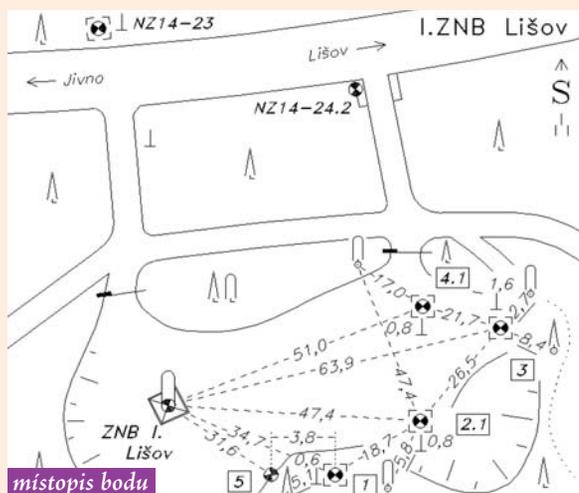
Z HISTORIE

140. VÝROČÍ ZNB LIŠOV

Základní nivelační bod (ZNB) Lišov byl budován postupně od roku 1877. V tom roce byla vyhlazena ve skále lomu „Spravedlnost“ západně od Lišova vodorovná ploška, která představuje samotný bod, a bylo provedeno nivelační měření pořadu Znojmo - Budějovice v rámci sítě RUVZÚ. Zaměření druhého směru se uskutečnilo v následujícím roce 1878. Pod vodorovnou skalní ploškou byla do svislé skály osazena ještě běžná otvorová nivelační značka. V roce 1889 byl nad bodem usazen trojdílný kamenný pilíř, který od té doby bod chrání. Tím byla stabilizace bodu dokončena a takový údaj je i obsažen v nápise, který je na pomníku. Podle současného geologického po-

sudku je bod stabilizován v hornině klasifikované jako biolitický granulit.

Výška bodu byla určena hodnotou 565,1483 m a stala se základem pro výpočet výšek na celém území ČSR. Po převodu výšek do výškového systému baltský-po vyrovnání získal ZNB I Lišov výšku 564,7597 m, která platí dodnes (po zaokrouhlení 564,760 m). V okolí bodu bylo osazeno následně pět zajišťovacích bodů. V roce 2001 byl jeden z nich, bod č. 2.1, zařazen mezi body Základní geodynamické sítě ČR GEODYN a jeho souřadnice byly zaměřeny metodou GPS (Global Positioning System). Další podrobnosti o bodu jsou uloženy v archívech a dokumentaci Zeměměřického úřadu.

Obsah

Doc. Ing. Jiří Šíma, CSc. Odras politických změn v českých zemích ve 20. století v názvech institucí oboru zeměměřictví a katastru nemovitostí	89	SPOLOČENSKO-ODBORNÁ ČINNOST	101
Doc. Ing. Imrich Horňanský, PhD., RNDr. Viera Šafárová K šstandardizácii nesídelných geografických názvov	97	SPRÁVY ZO ŠKÔL	104
Z MEZINÁRODNÍCH STYKŮ	101	LITERÁRNÍ RUBRIKA	105
		Z DĚJIN GEODÉZIE, KARTOGRAFIE A KATASTRU ...	106
		OSOBNÍ ZPRÁVY	108
		NEKROLÓGY	108

Odras politických změn v českých zemích ve 20. století v názvech institucí oboru zeměměřictví a katastru nemovitostí

Doc. Ing. Jiří Šíma, CSc.,
Praha

Abstrakt

České země (Čechy, Morava a Slezsko) prošly ve 20. století složitým politickým vývojem, který se též odrazil v názvech a působnosti státních orgánů a organizací zeměměřictví a katastru nemovitostí – od roztržitého do více resortů státní správy až po vytvoření vlastního resortu.

Reflection of Political Changes in the Czech Lands during 20th Century in the Names of Land Surveying and Cadastre Authorities

Abstract

The Czech Lands (Bohemia, Moravia and Silesia) passed through a complicated political development in the 20th century that has been reflected also in names and competence of state authorities of land surveying and cadastre – from fragmentation into more ministries of state administration up to forming an independent branch.

Keywords: Bohemia, Moravia, Silesia, political development, names of state administration authorities

1. Úvod

České země (Čechy, Morava a Slezsko) prošly ve 20. století složitým politickým vývojem, který se rovněž odrazil ve změnách působnosti a názvech státních orgánů a organizací oborů zeměměřictví a katastru nemovitostí, obr. 1. Důvodem těchto změn byla celá řada okolností, které jsou vyjmenovány v následujícím přehledu:

- (1) názvy zděděné z předchozí historické etapy,
- (2) nové názvy se změnou politického režimu,
- (3) nové názvy v důsledku organizační změny,
- (4) zrušení názvu v důsledku organizační změny,
- (5) změna názvu v důsledku jiného administrativního členění státu,
- (6) změna názvu v důsledku jiného ekonomického řízení a financování,
- (7) změna názvu v důsledku organizační změny,
- (8) renesance potlačených institutů a nová náplň oboru zeměměřictví a katastru nemovitostí.

Nastalé změny budou popsány v časové posloupnosti jejich vzniku a v připojených tabulkách označeny odká-

zem (1) až (8) na již uvedené okolnosti. Tyto tabulky ilustrují v datech odděleně historický vývoj:

- orgánů a organizací vojenské geografické služby v českých zemích,
- orgánů a organizací zeměměřictví (geodézie a kartografie) v civilní sféře po roce 1918,
- orgánů evidence nemovitostí v českých zemích po roce 1918,
- ústředních orgánů zeměměřictví a katastru nemovitostí v českých zemích,
- názvů ústředních archivů zeměměřictví a katastru nemovitostí v českých zemích.

2. Československá republika (1920–1939)

České země byly, s výjimkou pruského území Hlučínsko (317 km², 38 obcí), na konci I. světové války součástí Rakouska-Uherska. Veškeré záležitosti, týkající se celé monarchie ve věcech budování základních polohových a výško-

Obr. 1 Administrativní členění českých zemí v letech 1918–1938

vých sítí, topografického a katastrálního mapování a vedení katastru daně pozemkové, byly centrálně spravovány z Vídně těmito institucemi [1]:

- k.u.k. Militär-Geographisches Institut in Wien,
- Zentral-Mappen-Archiv,
- k.u.k. Finanz Ministerium in Wien s odbornými součástmi:
 - Triangulierungs-Bureau,
 - Lithographisches Institut des Katasters,
 - k.u.k. Finanz-Landes-Direktionen.

Je zajímavé, že nástupnické orgány a organizace v Československé republice (ČSR) kopirovaly nejen obsah jejich činností, ale i české názvy:

- Český vojenský zeměpisný ústav (1919) a Vojenský zeměpisný ústav – VZÚ (od roku 1923),
- Ústřední archiv katastrálních map (1919),
- Ministerstvo financí zahrnující instituce:
 - Triangulační kancelář (1919–1942 vedená Ing. Josefem Křovákem),
 - Litografický ústav (1919) přejmenovaný na Reprodukční ústav (od roku 1927),
 - zemská finanční ředitelství (1919).

Tyto orgány a organizace postupně přejímaly mapové podklady (zejména z III. vojenského mapování), elaboráty vzniklé při dosavadním budování základních polohových a výškopisných sítí a mapový i písemný operát katastru daně pozemkové a předchozích evidencí – stabilního a reambulovaného katastru, pokud se týkaly území Čech, Moravy a Slezska.

Patrně pro nedůležitost pro účely katastru převzalo elaboráty dosavadního budování základních výškopisných sítí v českých zemích Ministerstvo veřejných prací a zřídilo v roce 1920 *nivelační oddělení*. Novou disciplínou se stalo hraniční měření, pro které totéž ministerstvo zřídilo *hraniční oddělení* v roce 1921.

Důležitým mezníkem se stalo vydání zákona č. 177/1927 Sb., o pozemkovém katastru a jeho vedení, podle něž byla

v roce 1928 zřízena síť *Katastrálních měřických úřadů* v okresech (2) a v následujících letech vytvořeny prováděcí předpisy pro vyhotovení a vedení katastrálních map – *Instrukce A* z roku 1932 (Návod, jak vykonávati katastrální měřické práce pro založení nového katastru původním katastrálním řízením) a *Instrukce B* z roku 1933 (Návod, jak vykonávati katastrální měřické práce pro vedení pozemkového katastru). Tyto technické předpisy byly koncepčně, obsahově a formulačně tak dokonalé, že nikdy v pozdějších historických etapách nebyly překonány.

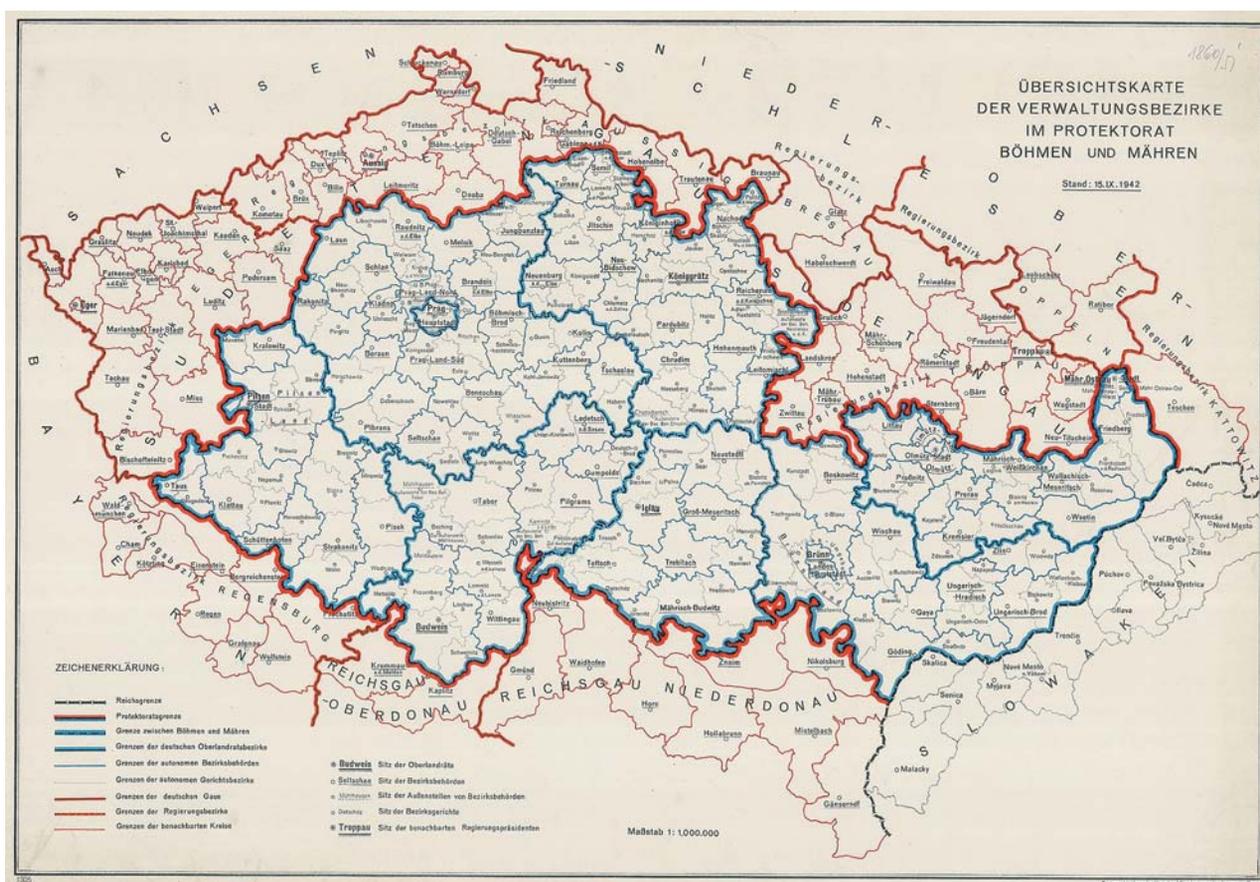
Po skončení hraničních měření ČSR v roce 1937 byla tato agenda přesunuta z Ministerstva veřejných prací do *hraničního oddělení Ministerstva vnitra*. Na základě mnichovské dohody z 30. 10. 1938 došlo v závěru téhož roku k vyhnání Čechů ze Sudet a k evakuaci katastrálních měřických úřadů z postižených okresů. Na počátku roku 1939 byl VZÚ, v souvislosti s rozpuštěním československé armády, zrušen, viz **tab. 1**, a jeho agendy převedeny do *Zeměpisného ústavu Ministerstva vnitra*. Po odtržení Slovenska 14. 3. 1939 a německé okupaci zbytku českých zemí 15. 3. 1939 přestala ČSR existovat.

3. Období 2. světové války (1939–1945)

16. 3. 1939 byl vyhlášen „autonomní“ *Protektorát Čechy a Morava* pod záštitou Velkoněmecké říše. Jeho rozloha byla 49 363 km², tj. 62,6 % českých zemí před nacistickou okupací. V letech 1942–1945 došlo k maximálnímu soustředění zeměměřických (ne však katastrálních) činností do jednoho státního orgánu – nesporně pod vlivem okupačních orgánů a válečného období, viz **obr. 2**. Vládním nařízením ze dne 13. 7. 1942 č. 298/1942 Sb. byl zřízen *Zeměměřický úřad Čechy a Morava* (ZÚČM), podléhající bezprostředně ministru vnitra. Tímto nařízením byla vymezena působnost úřadu následujícími činnostmi [2]:

Tab. 1 Historický vývoj orgánů a organizací vojenské geografické služby v českých zemích

Rok	Vznik, změny a zánik názvu orgánu (organizace)
1918	Ministerstvo národní obrany, odbor pro vojenské zeměpisné záležitosti (2)
1919	Československý vojenský zeměpisný ústav (2)
1923	Vojenský zeměpisný ústav (VZÚ) (1)
1939	VZÚ začleněn do Zeměpisného ústavu Ministerstva vnitra (ZÚ MV) (7)
1942	ZÚ MV zrušen (4), agendu převzal Zeměměřičský úřad Čechy a Morava (2)
1945	obnovena činnost VZÚ (8)
1951	zřízení 2. Vojenský zeměpisný ústav v Dobrušce (2)
1952	název změněn na Vojenský topografický ústav (VTOPÚ) (7)
2003	VZÚ i VTOPÚ zrušeny (4), zřízení Vojenský geografický a hydrometeorologický ústav (VGHMÚř) (3)

Obr. 2 Administrativní členění Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939–1945

- zřízení základní trigonometrické sítě, položení dalších zhušťovacích sítí, provádění podrobných triangulací (převzetí agendy Triangulační kanceláře Ministerstva financí),
- zřízení, udržování a doplňování základní sítě výškových bodů včetně gravimetrických měření a položení dalších zhušťovacích sítí (převzetí agendy Ministerstva veřejných prací),
- pořízení map Protektorátu Čechy a Morava a jejich údržba včetně topografických měření v poli, vyhotovování fotogrammetrických snímků, práce kartografické, reprodukční a tiskové, prodej map s výjimkou map ka-

- tastrálních a jejich reprodukováných odvozenin (převzetí agendy VZÚ po jeho začlenění do Zeměpisného ústavu Ministerstva vnitra),
- vytyčení, omezníkování a zaměření hranic Protektorátu Čechy a Morava, vyhotovení hraničních map a hraničního díla, udržování hranice (převzetí agendy Ministerstva vnitra),
- vykonávání odborného dozoru a právo udělovat pokyny ve všech zeměměřických technických věcech včetně katastrální správy Ministerstva financí (zřízením Katastrálního měřického úřadu ZÚČM).

Již uvedené vládní nařízení rovněž stanovilo povinnost soukromých právnických i fyzických osob oznamovat včas zamýšlené zeměměřické práce. Tyto osoby je mohly provádět jen se souhlasem Ministerstva vnitra. Následné vládní nařízení č. 272/1944 Sb. ještě zpřesnilo podmínky provádění zeměměřických prací těmito osobami a povinnost poskytnout bezplatně jejich výsledky, pokud o to ZÚČM požádá. Podobných opatření bylo po 2. světové válce znovu dosaženo až vydáním zákona č. 46/1971 Sb., o geodézii a kartografii, viz **tab. 2**.

4. Poválečné období v ČSR (1945–1953)

Po osvobození v roce 1945 byly vyvíjeny silné resortní tlaky na obnovení původní roztržité struktury zeměměřické služby z období první republiky. Ministerstvo financí požadovalo navrácení triangulačního oddělení a Ministerstvo národní obrany dokonce zrušení Zeměměřického úřadu (ZÚ) a obnovení činnosti VZÚ, ke kterému také došlo již v roce 1945.

Vládním nařízením ze dne 30. 4. 1946, o zrušení nebo změně rozhodnutí správních úřadů z doby nesvobody

č. 110/1946 Sb., však byl ZÚ zachován s výjimkou dřívější působnosti VZÚ nebo jiných složek vojenské správy. Úřad byl ve shodě s rozhodnutím ministerstva školství o změnách pravopisu v roce 1946 přejmenován na Zeměměřický. Jeho podřízenost určitému ministerstvu se několikrát změnila – v roce 1948 z Ministerstva vnitra Ministerstvu financí a v roce 1950 Ministerstvu techniky.

Vládním nařízením ze dne 25. 4. 1950 č. 43/1950 Sb., o organizaci a působnosti Státního zeměměřického a kartografického ústavu a o technickém poradním sboru ve věcech veřejného vyměřování a mapování, byl zřízen *Státní zeměměřický a kartografický ústav* (SZKÚ), a to k provádění zeměměřických a kartografických prací celostátní povahy jako je budování geodetických polohových, výškových a tíhových základů, tvorba, rozmnožování, vydávání a rozšiřování veřejných mapových děl a jiných děl pro potřeby národního hospodářství, výzkum, zkušebnictví a dokumentace oboru veřejného vyměřování a mapování a zjišťování pomístního názvosloví. V období 1950–1953 byl SZKÚ postupně podřízen Ministerstvu techniky (1950), Ministerstvu stavebního průmyslu (1950–1953) a Ministerstvu místního hospodářství (1953).

V roce 1950 byla v SZKÚ zřízena *Ústřední mapová a listinná dokumentace*, která byla pokračovatelem Ústředního

Tab. 2 Historický vývoj orgánů a organizací zeměměřictví (geodézie a kartografie) v českých zemích v civilní sféře po roce 1918

Rok	Vznik, změny a zánik názvu orgánu (organizace)
1919	Ministerstvo financí, triangulační kancelář (1)
1920	Ministerstvo veřejných prací, odd. nivelační (2)
1921	Ministerstvo veřejných prací, odd. hraniční (2)
1937	Ministerstvo vnitra, odd. hraniční (7)
1942	Zeměměřický úřad Čechy a Morava (zahrnul triangulační kancelář, odd. nivelační, odd. hraniční, z VZÚ odd. fotogrammetrické, topografické, kartografické a reprodukční s tiskárnou map) (2)
1945	Zeměměřický úřad, obnoven VZÚ (8)
1946	Zeměměřický úřad (pouze pravopisná změna)
1951	Státní zeměměřický a kartografický ústav (SZKÚ) (7)
1953	hraniční práce předány do resortu Ministerstva obrany
1954	v rámci resortu ÚSGK zřízeny Geodetický a topografický ústav (GTÚ) a Kartografický a reprodukční ústav (KRÚ) (2)
1965	zrušen Geodetický a kartografický ústav (GTÚ) (4)
1966	zřízen Kartografický a geodetický fond v Bratislavě – pobočka v Praze (3)
1968	zrušen Kartografický a geodetický fond a KRÚ (4) zřízeny národní podniky Inženýrská geodézie (2 v českých zemích) se 7 závody, Geodetický ústav (GÚ) v Praze, Kartografie v Praze a Kartografické nakladatelství v Praze (6)
1971	Kartografické nakladatelství začleněno do Kartografie, n. p., Praha (7)
1972	GÚ v Praze transformován na Geodetický ústav, n. p., Praha (7)
1983	zrušeny GÚ a Kartografie, n. p., Praha (4) zřízen Geodetický a kartografický podnik, n. p., v Praze (GKP) (3)
1991	zrušen GKP, n. p., v Praze (v letech 1989 a 1990 státní podnik) (4) zřízen Zeměměřický ústav a Kartografie Praha, s. p. (od 1993 a. s.) (2)
1994	Zeměměřický ústav transformován na Zeměměřický úřad (ZÚ), (7) hraniční práce převzaty z resortu Ministerstva obrany

archivu pozemkového katastru působícího od roku 1928 při Ministerstvu financí. Agenda hraničních prací byla v roce 1953 převedena do resortu Ministerstva národní obrany. Zde byl v roce 1951 zřízen 2. *Vojenský zeměpisný ústav* v Dobrušce, v roce 1952 přejmenovaný na *Vojenský topografický ústav*, evidentně s realizací naléhavého úkolu – nového topografického mapování celého území ČSR v měřítku 1 : 25 000 v letech 1952–1957.

V roce 1950 byly zrušeny *Katastrální měřické úřady* (147 v roce 1947) a v souvislosti s politickými snahami upozadit soukromé vlastnictví nemovitostí převzala jejich technickou agendu *zeměměřická oddělení technických referátů Okresních národních výborů*, viz **tab. 3**.

5. Vznik a vývoj samostatného resortu geodesie a kartografie (1954–1968)

Vládním nařízením č. 1/1954 Sb. ze dne 23. 12. 1953, o zřízení *Ústřední správy geodesie a kartografie* (ÚSGK), bylo dovršeno soustředění výzkumu, plánování, řízení kontroly a výkonu zeměměřických a kartografických prací v civilní sféře v ČSR. Do její kompetence bylo svěřeno zejména „řízení geodetických, topografických a kartografických prací, vydávání potřebných předpisů, vykonávání dozoru a kontroly ve všech orgánech zabývajících se výkonnou činností v oboru geodesie, topografie a kartografie“. Vzorem bylo sovětské organizační uspořádání s centrálním orgánem – Hlavní správou geodézie a kartografie (Glavnoje upravlenije geodezii i kartografii – GUGK).

Tento ústřední orgán státní správy s vlastní kapitolou státního rozpočtu byl podřízen ministru místního hospodářství (od roku 1960 ministru vnitra). V rámci jeho působnosti byly zřízeny tyto celostátní organizace [3]:

- *Geodetický a topografický ústav* (GTÚ), který převzal působnosti odborů geodetických základů a topografického a Ústřední mapovou a listinnou dokumentaci ze zrušeného SZKÚ,
- *Kartografický a reprodukční ústav* (KRÚ), který převzal kartografický odbor a tiskárnu ze zrušeného SZKÚ a Reprodukční ústav pro tisk katastrálních map z Ministerstva financí,
- *Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický* (VÚGTK), jehož název nekopíroval přesně sovětský vzor (Centralnyj naučno-issledovatělskij institut geodezii, aerofotosjomki i kartografii – CNII GAIK), zřejmě proto, že v polovině padesátých let nebyl ještě doceněn význam letecké fotogrammetrie, zatímco klasická topografie byla na vrcholu. Bez leteckého snímkování celého státního území a následného fotogrammetrického vyhodnocení by ovšem nemohlo být realizováno topografické mapování ČSR v měřítku 1 : 25 000 v letech 1953–1957, ani v měřítku 1 : 10 000 v letech 1957–1971,

a dále:

- *Oblastní ústavy geodesie a kartografie* (OÚGK), vždy pro 2 kraje společně (celkem 7), které vznikly sloučením předchozích zeměměřických oddělení krajských národních výborů a poboček národního podniku GEOMETRA, vzniklého z družstevního podniku Geoplan, založeného 1951.

Tab. 3 Historický vývoj orgánů evidence nemovitostí v českých zemích po roce 1918

Rok	Vznik, změny a zánik názvu orgánu (organizace)
1919	Ministerstvo financí, zemská finanční ředitelství (1) (veden katastr daně pozemkové)
1928	zřízeny Katastrální měřické úřady v okresech (2) (veden pozemkový katastr)
1942	v rámci Zeměměřického úřadu Čechy a Morava zřízeno oddělení Katastrální měřický úřad dozorující činnosti ostatních katastrálních měřických úřadů v resortu Ministerstva financí (2)
1945	obnoven stav před 2. světovou válkou (8)
1950	zrušeny Katastrální měřické úřady (147 v roce 1947); jejich působnosti převzala zeměměřická oddělení technických referátů ONV (4), (2)
1954	v rámci resortu ÚSGK zřízeny Oblastní ústavy geodesie a kartografie (7) (OÚGK) a Okresní měřická střediska (OMS) (2)
1960	v důsledku změny územního členění státu byly OÚGK transformovány na Ústavy geodézie a kartografie (ÚGK) a OMS na Střediska geodézie (SG) (5)
1967	ÚGK opět přejmenovány na OÚGK (ale pouze 2 v českých zemích), SG zůstávají (7)
1972	zřízeny Krajské správy geodézie a kartografie jako kontrolní a financující státní orgány (6)
1993	zrušeny všechny předchozí orgány evidence nemovitostí v českých zemích (4) a zřízeny Katastrální úřady I. typu (7) a Katastrální úřady II. typu (70) s detašovanými pracovišti (35) v dalších větších městech a dále Zeměměřická a katastrální inspektoráty (7) jako kontrolní a dohlédací orgány (3)
2004	Katastrální úřady I. typu byly přejmenovány na Katastrální úřady (KÚ) a Katastrální úřady II. typu a jejich detašovaná pracoviště transformována na Katastrální pracoviště (KP) v počtu 111 (později redukován počet) (7)

- *Okresní měřická střediska (OMS)*, vzniklá transformací předchozích zeměměřických oddělení technických referátů okresních úřadů.

Funkce takto sjednocené zeměměřické služby byla dovršena v roce 1955, kdy ÚSGK bylo přiznáno výhradní oprávnění pro tvorbu, vydávání a tisk map a kartografických děl všeho druhu pro veškerou civilní potřebu [4].

Dne 1. 1. 1951 nabyl účinnosti zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, který mj. ustanovil definitivní opuštění intabulačního principu zápisů do pozemkových knih. Tento „střední občanský zákoník“ tak završil postupný úpadek významu a spolehlivosti zápisů v pozemkových knihách i v pozemkovém katastru. Socialistické hospodářství bylo založeno na plánování zemědělské výroby a k tomu bylo třeba znát, kdo půdu obhospodaruje a nikoliv kdo ji vlastní. Proto byla v roce 1956 založena *Jednotná evidence půdy (JEP)*. Pozemkový katastr byl opuštěn (aniž by bylo dosaženo jeho souladu se skutečností) a přestal být nadále udržován. Soukromá práva k nemovitostem tak nepodléhala v letech 1951–1964 žádné úplné a systematické evidenci.

V roce 1960 byly názvy OÚGK, v souvislosti se změnou územního členění státu, změněny na *Ústavy geodézie a kartografie (ÚGK)* a OMS přejmenována na *Střediska geodézie (SG)*, **obr. 3**.

Na základě staršího usnesení vlády zrušit Geodetický a topografický ústav po dobudování geodetických základů a dokončení topografického mapování (nikoliv vydání map), ukončil GTÚ svou činnost k 31. 12. 1965 a reorganizací byl zčásti začleněn v letech 1966–1967 jako pobočka v Praze *Kartografického a geodetického fondu v Bratislavě (Kartgeofond)*. Provozy fotogrammetrie a topografie byla trvale začleněny do OÚGK v Praze. ÚSGK tehdy neintervenovala ve prospěch zachování GTÚ, patrně i pod tlakem Ministerstva národní obrany a jeho odborných orgánů.

Koncem roku 1966 byly zpracovány „Zásady aplikace zdokonaleného plánovitého řízení v odvětví geodézie a kartografie“, vedoucí ke změnám větší části dosavadních rozpočtových orgánů a organizací na hospodářské („chozrasčotní“) a příspěvkové:

Příspěvkovými organizacemi se tak v roce 1968 staly VÚGTK, nově zřízený *Geodetický ústav v Praze*, a OÚGK (nyní 2 v českých zemích). Jako hospodářské orgány a organizace byly k 1. 1. 1968 zřízeny:

- *Inženýrská geodézie, n. p.* (2 v českých zemích s 5 závodů),
- *Kartografie, n. p. v Praze*,
- *Kartografické nakladatelství, n. p., v Praze*.

Již koncem roku 1960 navrhl ministr státní kontroly vláde ČSR založit novou řádnou evidenci nemovitostí, v níž by byla registrována i vlastnická a jiná věcná práva k nemovitostem a doporučil, aby tuto evidenci zajišťovaly orgány ÚSGK [3]. 31. 1. 1964 byl schválen a publikován *zákon č. 22/1964 Sb., o evidenci nemovitostí* a prováděcí vyhláška ÚSGK č. 23/1964 Sb. Na pomoc realizaci bylo zahájeno vedení podnikových evidencí nemovitostí státními a hospodářskými organizacemi. Protože od roku 1951 se žádná úplná a systematická evidence právních vztahů nevedla, bylo nutné její nové založení. *Komplexní zakládání evidence nemovitostí* bylo pak uskutečněno v letech 1964–1988, viz **tab. 4**.

6. Období československé federace (1969–1992)

Po nabytí účinnosti *ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci*, byl zákonem České národní rady ze dne 8. 1. 1969 č. 2/1969 Sb., *o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky* [2],

Obr. 3 Administrativní členění českých zemí v letech 1960–2003

Tab. 4 Historický vývoj ústředních orgánů zeměměřictví a katastru nemovitostí v českých zemích

Rok	Vznik, změny a zánik názvu orgánu (organizace)
1954	Ústřední správa geodesie a kartografie (ÚSGK) (2)
1969	(ÚSGK zrušena k 31. 12. 1968) (7) zřízen Český úřad geodetický a kartografický (ČÚGK) (2)
1993	(ČÚGK zrušen k 31. 12. 1992) (7) zřízen Český úřad zeměměřický a katastrální (ČÚZK) (2)

Tab. 5 Historický vývoj názvů ústředního archivu zeměměřictví a katastru nemovitostí

Rok	Vznik, změny a zánik názvu orgánu (organizace)
1919	Ústřední archiv katastrálních map (v rámci Ministerstva financí) (1)
1928	Ústřední archiv pozemkového katastru (v rámci Ministerstva financí) (2)
1942	Zeměměřičský úřad Čechy a Morava, odbor mapový, odd. archiv
1950	Ústřední mapová a listinná dokumentace (7)
1971	Ústřední archiv geodézie a kartografie (7)
1993	Ústřední archiv zeměměřictví a katastru (7)

zřízen Český úřad geodetický a kartografický (ČÚGK) jako ústřední orgán státní správy podřízený přímo vládě České socialistické republiky. ČÚGK řídil soustavu orgánů a organizací vytvořenou předtím v roce 1968 (viz část 5) s tím, že Geodetický ústav, n. p., v Praze se transformoval v roce 1972 na hospodářskou organizaci s názvem *Geodetický ústav, n. p., Praha* (GÚ). Střediska geodézie v okresech byla podřízena OÚGK (v českých zemích v Praze a Brně).

V roce 1971 byl zřízen *Ústřední archiv geodézie a kartografie* (ÚAGK) v GÚ, viz **tab. 5**. V roce 1972 bylo Kartografické nakladatelství, n. p. v Praze začleněno do *Kartografie, n. p., Praha*, zřízeny *Krajské správy geodézie a kartografie* (KSGK) v počtu 7 jako kontrolní a financující státní orgány a *národní podniky Geodézie v krajích* (7).

V roce 1974 byl vydán federální zákon č. 46/1974 Sb., o geodézii a kartografii, který formuloval působnosti orgánů resortu ČÚGK, Federálního ministerstva národní obrany a jiných orgánů státní správy a socialistických organizací, zásady spolupráce orgánů územní samosprávy s orgány resortu ČÚGK. Zrušil mj. zákon č. 177/1927 Sb., o pozemkovém katastru a jeho vedení, jehož ustanovení byla již od poloviny padesátých let politicky blokována. O zdůraznění významu prací inženýrských geodetů a odborů geodézie a kartografie vůbec, se zasloužila *vyhláška ČÚGK č. 10/1974 Sb., o geodetických pracích ve výstavbě*, která z dnešního právního pohledu poněkud problematicky zavedla povinnou funkci *odpovědného geodeta* investora, generálního projektanta a dodavatelské organizace na všech stavbách kromě těch, které vyžadují jen jednoduché geodetické práce a kde KGKS rozhodne, že je může provést kvalifikovaný pracovník bez jmenování odpovědným geodetem.

V roce 1978 bylo v rámci VÚGTK zřízeno *Středisko dálkového průzkumu Země* (SDPZ) jako výhradní pracoviště pro získávání, zpracování a distribuci utajovaných družicových

a speciálních (multispektrálních, termálních) leteckých snímků a obrazových záznamů. V roce 1980 bylo SDPZ převedeno do GÚ Praha. V roce 1983 byly zrušeny národní podniky GÚ Praha, Kartografie Praha a sloučeny do *Geodetického a kartografického podniku, n. p., v Praze* (GKP). Ten byl jako hospodářská organizace transformován v souvislosti s ekonomickými reformami, na státní podnik (GKP, s. p., v Praze) v posledních 2 letech jeho existence (1989–1990).

Koncem roku 1990 došlo k pokojnému rozdělení sortimentu prací a služeb tohoto státního podniku na práce financované ze státního rozpočtu a práce napříště financované z tržeb. ČÚGK zrušil GKP a k 1. 1. 1991 zřídil *Zeměměřický ústav* se sídlem v Praze 7, Kostelní 42 a *Kartografii Praha, státní podnik*, se sídlem v Praze 7, Kostelní 42. Ta se v roce 1992 transformovala na akciovou společnost.

Zeměměřictví a katastr nemovitostí v České republice od roku 1993

28. 4. 1992 byl Federálním shromážděním schválen zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem. 7. 5. 1992 byla Českou národní radou schválen zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (ČR) a dále zákon č. 359/1992 Sb., o zeměměřických a katastrálních orgánech, kterým byl zrušen ČÚGK a k 1. 1. 1993 zřízen *Český úřad zeměměřický a katastrální* (ČÚZK), jako ústřední správní úřad zeměměřictví a katastru nemovitostí, *zeměměřické a katastrální inspektoráty* (ZKI) (7 v českých zemích) a *katastrální úřady* (KÚ) jako územní orgány státní správy zeměměřictví a katastru nemovitostí ČR. Ty byly funkčně rozděleny na *katastrální úřady I. typu* (7) sídlící většinou v krajských městech a *katastrální úřady II. typu* (70) sídlící zpravidla v okresních měs-

tech, z nichž některé měly ještě *detašovaná pracoviště* (36) v dalších větších městech. Do resortu ČÚZK ještě patřil Zeměměřický ústav a VÚGTK.

Zákony č. 265/1992 Sb. a 344/1992 Sb. vytvořily právní a technický základ pro úplnou funkci katastru nemovitostí. Vlastnická a jiná věcná práva k nemovitostem, v minulosti zapisovaná do pozemkových knih, se nadále vedou v soubořech popisných informací na katastrálních úřadech.

Parlament ČR schválil dne 27. 4. 1994 zákon č. 107/1994 Sb., podle něž se Zeměměřický ústav stal státním orgánem s názvem *Zeměměřický úřad*. Jeho působnost a kompetence jsou v zákoně řešeny zejména s přihlédnutím k potřebě zajistit výkon správy a ochrany svěřeného majetku státu a výkon vybraných zeměměřických činností ve veřejném a státním zájmu. Tím byla dokončena významná etapa právní reformy organizační a věcné působnosti ústředního orgánu a územních orgánů státní správy zeměměřictví a katastru nemovitostí ČR.

V roce 1993 byl dosavadní Ústřední archiv geodézie a kartografie, působící v rámci Zeměměřického ústavu, přejmenován na *Ústřední archiv zeměměřictví a katastru* (ÚAZK). Pro zvláštní povahu uchovávaných archiválií, které jsou součástí Národního archivního dědictví, má ÚAZK statut specializovaného archivu.

Další významné organizační změny, uskutečněné již v polovině první dekády 21. století, přinesl zákon č. 175/2003 Sb. ze dne 21. 5. 2003, kterým se novelizuje zákon č. 359/1992 Sb., zejména v souvislosti se změnou územního členění ČR na 14 krajů včetně hl. m. Prahy a zrušení okresních úřadů. Zákon zřizuje 14 *katastrálních úřadů* v krajích, ruší ostatní katastrální úřady II. typu, které se spolu s dosud existujícími detašovanými pracovišti stávají *katastrálními pracovišti* (111 v roce 2004, postupně redukovány na 94 v roce

2016, viz **obr. 4**). V resortu Ministerstva obrany došlo v roce 2003 ke zrušení Vojenského zeměpisného ústavu i Vojenského topografického ústavu a po reorganizaci ke zřízení *Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu* (VGHMÚř) se sídlem v Dobrušce.

8. Závěr

Autor článku (81) zažil osobně výše popsané politické a organizační změny v oborech zeměměřictví a katastru nemovitostí v letech 1958–2001 jako zaměstnanec GTÚ (1958 až 1965), ÚGK v Praze (1966–1967), VÚGTK (1967–1979), GÚ v Praze (1980–1982), GKP (1983–1990), jako ředitel Zeměměřického ústavu (1991–1993) a předseda ČÚZK (1993 až 2001).

Celé sledované období od roku 1918 je heslovitě a v datech popsáno pouze V. Nejedlým v návrhu panelu *Vývoj zeměměřické a katastrální služby v českých zemích*, který (dosud jen v konceptu) zpracoval ve VÚGTK, v v. i. v roce 2012 [1]. Větší podrobnosti z období 1918–1969 lze nalézt v monografii [3] a ve sborníku Kapitoly z historie geodézie v Československu 1945–1987 [4], vydané Československým národním komitétem pro FIG v Edicii Výzkumného ústavu geodézie a kartografie v Bratislavě v roce 1988. Ostatní informace byly nalezeny na internetových stránkách dotčených orgánů a organizací, v dosud platných i zrušených zákonech, prováděcích vyhláškách a vládních nařízeních.

Celou popsanou historii vývoje orgánů a organizací zeměměřictví a katastru nemovitostí se vine jako červená nit jedna ze snah českých zeměměřičů, vyhlášených již v roce 1913 v prvním čísle časopisu Zeměměřický věstník: „za-

Obr. 4 Územní působnost katastrálních úřadů a katastrálních pracovišť v roce 2016

vést vhodnou organizaci zeměměřičských prací státních úřadů, úřadů autonomních a větších podniků geometrických, aby tyto hověly novodobým požadavkům odborným, aby se staly snadno vzájemně použitelnými a všechny *jednotnou organizací* přispívaly ku společnému celku“. Z větší části se to podařilo v období německé okupace (1942 až 1945), v období totality (1954–1989), ale úplně až v demokratické společnosti (od roku 1993).

- [2] ŠÍMA, J.: *Historický vývoj zeměměřičských činností ve veřejném zájmu a státních orgánů v civilní sféře*. Praha, Zeměměřičský úřad, 2016. ISBN 978-80-86918-97-6.
- [3] PRŮŠA, J.: *Soustředění státních zeměměřičských organizací, kartografie a evidence nemovitostí*. Zdíby, Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický. Edice VÚGTK, 1992. ISBN 80-900595-9-7.
- [4] *Kapitoly z historie geodézie v Československu 1945–1987*. Bratislava, Edícia Výskumného ústavu geodézie a kartografie v Bratislave, rad 8, 1988, 332 s.

LITERATURA:

- [1] NEJEDLÝ, V.: *Vývoj zeměměřičské a katastrální služby v českých zemích*. Návrh panelu (dosud v konceptu). Zdíby, Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, 2012.

Do redakce došlo: 19. 9. 2016

Lektoroval:
doc. Ing. Pavel Hánek, CSc.,
ČVUT v Praze

K šandardizácii nesídelných geografických názvov

Doc. Ing. Imrich Horňanský, PhD.,
Úrad geodézie, kartografie a katastra
Slovenskej republiky,
RNDr. Viera Šafárová,
Geodetický a kartografický ústav Bratislava

Abstrakt

Šandardizácia geografických názvov ako vysoko odborne náročná a spoločensky citlivá činnosť. Dôležitosť širokého využitia skúseností z jej doterajšieho priebehu. Nevyhnutnosť vyváženia aplikácie jednotlivých požiadaviek v šandardizačnom procese ovplyvňujúcej výsledný produkt šandardizácie geografických názvov.

The Standardization of Nonresidential Geographical Names

Abstract

Standardization of geographical names as highly professionally demanding and socially sensitive activity. The importance of exploiting a wide experience of its prior course. The necessity of balancing individual requests applied in standardization process influencing the final product of standardization of geographical names.

Keywords: *standardization of geographical names, limits of standardization, exploitation of present standardization experiences, social standardization significance*

1. Úvod

Po skončení Prvej svetovej vojny a po rozpade Rakúsko-Uhorska, zmenené štátoprávne usporiadanie Slovenska prinieslo aj z formálnej stránky zásadnú zmenu v oblasti geografických názvov. Dovedajšie maďarské názvy obcí (širšie názvy sídelných objektov) i názvy nesídelných objektov z územia Slovenska stratili svoj charakter úradných názvov – endoným a boli preradené do kategórie maďarských vžitých názvov – exoným. V pozícii úradných názvov boli nahradené slovenskými úradnými názvami – endonymami. V okamihu vzniku Česko-Slovenska po skončení Prvej svetovej vojny v roku 1918 neexistovali slovenské úradné názvy obcí a častí obcí a ani slovenské úradné názvy nesídelných geografických objektov a vybraných sídelných názvov [1, s. 13]. Zásadný pozitívny prelom v novovzniknutom Česko-Slovensku sa prejavil buď potvrdením dovedajších slovenských podôb geografických názvov alebo ich následnou úpravou. V prvom rade, samozrejme z dôvodu najvyššej frekvencie v spoločenskom styku, úpravou názvov obcí a častí obcí (v dnešnej termi-

nológii ich šandardizáciou). Názvy nesídelných geografických objektov sa dostávali do stredobodu spoločenskej pozornosti vrátane odborných štúdií a analýz iba v druhom kroku, a aj to iba postupne, ako narastala spoločenská potreba a tým aj záujem o túto činnosť. Súviselo to najmä s postupným nárastom katastrálneho mapovania, kartografickej produkcie pre školstvo a verejnosť a s rozvojom dopravy, turistiky a cestovného ruchu.

2. Šandardizácia nesídelných geografických názvov a jej medzinárodný rozmer

Druhá polovica dvadsiateho storočia znamenala aj v oblasti toponymie nesídelných geografických názvov intenzívne zapojenie sa do systematickej šandardizácie geografických názvov. Táto šandardizácia je osobitne podrobne regulovaná i z medzinárodného hľadiska, a to z platformy Organizácie Spojených národov (OSN). Šandardizácia geografických názvov v zmysle zákona Národ-

nej rady Slovenskej republiky č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov [2] znamená súbor opatrení zabezpečujúcich jednotnosť geografických názvov a záväznosť ich používania [2, § 2 ods. 15]. Pod štandardizáciou geografických názvov treba rozumieť ustanovenie konkrétnej písomnej podoby názvu daného geografického objektu a tiež podmienok používania tejto podoby. Štandardizovaná podoba geografického názvu musí do určitej miery zohľadňovať skutočne používaný názov, musí byť prakticky použiteľná a súčasne musí rešpektovať normy a zákonitosti spisovného jazyka, aby plnila aj normatívnu a dokumentačnú funkciu [2, § 18] a [3, § 14-17]. Vybrané aspekty týchto podmienok sa v hraničných situáciách krížia, a teda je nevyhnutné v týchto prípadoch rozhodnúť o kompromisnom riešení.

V rokoch 1974–1981 sa uskutočnila štandardizácia geografických názvov z úrovne podrobnosti Základnej mapy Slovenskej republiky 1 : 50 000 z územia celého Slovenska a nadväzne na tento krok v období 1983–1994 nasledovala štandardizácia geografických názvov z podrobnejšej úrovne zodpovedajúcej obsahu Základnej mapy Slovenskej republiky 1 : 10 000 tiež z územia celého Slovenska. Dovedna bolo štandardizovaných 68 314 geografických názvov [4]. Následne v rokoch 1996–2000 bolo štandardizovaných 15 791 názvov trigonometrických bodov z územia Slovenskej republiky [5]. Výsledky štandardizačného procesu sa vo vydavateľskej právomoci Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky (pred rokom 1993 Slovenského úradu geodézie a kartografie) v klasickej knižnej forme publikovali a tým sa ponúkli verejnosti na využívanie [6]. Zverejnené výsledky procesu štandardizácie geografických názvov spolu s poznatkami o štandardizačnom procese slúžili a slúžia v súčinnosti s odbornou toponomastickou literatúrou ako vhodná báza na rozmanité analýzy a štúdie, napr. [7], [8], [9], [10]. Časť analýz a štúdií bola venovaná otvoreným nedoriešeným teoretickým problémom odhaleným v štandardizačnom procese, ktoré ako „hodená rukavica“ stoja pred jazykovedcami, napr. [11], [12] a [13]. V súčasnosti je už súbor štandardizovaných geografických názvov k dispozícii aj v elektronickej podobe. Súbor štandardizovaných geografických názvov predstavuje relatívne stabilný, uzavretý súbor. Mení sa a meníť sa bude iba zriedkavo v jednotlivostiach. V súčasnosti začala prebiehať ďalšia veľká etapa štandardizácie geografického názvoslovia, a to postupným včleňovaním názvov z ešte podrobnejšej úrovne - z katastrálnych máp a z veľkomierkových lesníckych máp.

Konferencie OSN o štandardizácii geografických názvov prijali takú zásadu činnosti, aby štandardizácia bola založená na výsledkoch vedy vo vzťahu k jazykovým zákonitostiam a k technickým prostriedkom tvorby toponymických údajov [14]. Túto zásadu štandardizácie geografických názvov prijala a osvojila si aj Slovenská republika. V zmysle zákona o geodézii a kartografii [2] sú o. i. neprípustné názvy nesídelných geografických objektov, pozostávajúce z viac ako troch plnovýznamových slov, názvy urážajúce mravnosť, náboženské alebo národnostné cítěnie, názvy jazykovo nesprávne a nepriliehavé na historický vývin územia.

3. Podstata štandardizácie nesídelných geografických názvov

Ťažiskovým krokom štandardizácie každého geografického názvu je rozhodovanie, do akej miery je vhodné a po-

trebné zistenú lokálnu nárečovú podobu názvu geografického objektu, spoločensky nevhodnú podobu názvu, obsahovo nevhodnú podobu názvu alebo gramaticky a pravopisne nesprávne utvorenú podobu názvu upravovať do štandardizovanej podoby [15], [16] a [17]. V období rokov 1947–1948 sa uskutočnila rozsiahla celoplošná úprava názvov obcí, ktorej výsledky sa reflektovali vo Vyhláske povereníctva vnútra z 11. 6. 1948 č. 964 Úradného vestníka o zmenách úradných názvov miest, obcí a osád. Mnohé teoretické aspekty a skúsenosti tejto úpravy sa na odbornom fóre intenzívne diskutovali najmä na 1. slovenskej onomastickej konferencii v Bratislave 4. – 6. decembra 1967. Konsenzuálne výsledky tejto často aj kontroverznej odbornej diskusie sa prevzali do neskorších podrobných interných predpisov rezortu geodézie a kartografie regulujúcich štandardizáciu názvov nesídelných geografických objektov a špecifických sídelných objektov. Podrobná procedúra štandardizácie geografických názvov bola v rokoch 1974–1994 usmernená internými predpismi a počnúc rokom 1995 predovšetkým všeobecne záväznými právnymi predpismi [2] a jeho vykonávacou vyhláškou [3]. Podľa nich a podľa interných predpisov na ne nadväzujúcich sa upravovali do štandardizovanej spisovnej podoby:

1a) nárečové prvky hláskové alebo hláskové prvky názvov získaných pôvodom zo starších máp spred roka 1918, ktoré sa vydávali za nárečové (napr. *Barat* → *Brat*, *Berezovec* → *Brezovec*, *Bajarské* → *Bojarské*, *Baranč* → *Branč*, *Barátska* → *Bratská*, *Barkovská stráň* → *Brekovská stráň*, *Brodky* → *Brôdky*, *Borody* → *Brody*, *Čáslov* → *Čáslav*, *Čeremošná* → *Čremošná*, *Dehetník* → *Dechteník*, *Drienok* → *Drienok*, *Dzerava skala* → *Deravá skala*, *Garbovec* → *Hrabovec*, *Gbalec* → *Gbelec*, *Hrábie* → *Hrabie*, *Habrovec* → *Hrabovec*, *Hrunok* → *Grúnik*, *Chalmovská skala* → *Chlmovská skala*, *Chmelínek* → *Chmelínek*, *Ilovnica* → *Ílovnica*, *Jablonové* → *Jabľonové*, *Jasanové* → *Jaseňové*, *Jasenok* → *Jasienok*, *Jašiny* → *Jeľšiny*, *Kadubný* → *Kadlubný*, *Kyčera* → *Kýčera*, *Luštek* → *Lúžtek*, *Lúžie* → *Lužie*, *Čipkové* → *Šípkové*, *Malé Bardo* → *Malé Brdo*, *Mohelka* → *Mohylka*, *Myslov* → *Myslav*, *Na rozcestí* → *Na rázcestí*, *Na travnikoch* → *Na trávnikoch*, *Apátik* → *Opátik*, *Piliš* → *Pleš*, *Somola* → *Smola*, *Šarkaň* → *Šarkan*, *Šefranica* → *Šafranica*, *Ternovec* → *Trnovec*, *Terestany* → *Trstany*, *Čitáre* → *Štitáre*, *Terebľa* → *Trebeľa*, *Veľký Karaslov* → *Veľký Kraslav*, *Vyšné Halmy* → *Vyšné Chlmy*, *Zabrodie* → *Zábrodie* a i.) [18], [19] a i.,

1b) nárečové prvky gramatické (napr. *Pod kyselú vodú* → *Pod kyslou vodou*, *V Hubokém* → *V Hlbokom*, *Pod huru* → *Pod horou*, *Za humny* → *Za humnami*, *Medzi vrchami* → *Medzi vrchmi*, *Nad cestama* → *Nad cestami*, *Stehlíci* → *Stehlíkovci*, *Vorotečka* → *Vrátočká* a i.) [20] a [21],

1c) pravopisne chybné alebo nesprávne gramaticky utvorené názvy (napr. *Belské* → *Belianske*, *Beskydek* → *Beskydok*, *Klak* → *Kľak*, *Kadňanka* → *Kadnianka*, *Mravenčie kruhy* → *Mravčie kruhy*, *Nižný Chmelínek* → *Nižný Chmelínek*, *Paňkov* → *Pankov*, *Prejtianský potok* → *Prejtiansky potok*, *Rovňanský potok* → *Rovníanský potok*, *Suchovský háj* → *Sušiansky háj*, *Rybô* → *Rybie*, *Syslova diera* → *Syslia diera*, *Vápeník* → *Vápenník*, *Viesčanské* → *Viešťanské*, *Vršatecké bradlá* → *Vršatské bradlá*, a i.),

1d) prekladom inojazyčných názvov do slovenského jazyka (napr. *Vörös ér* → *Červený kanál*, *Almás tető* → *Jabľonový vrch*, *Rjaba skala* → *Jarabá skala*, *Rózsás* → *Ružová*, *Galagoňa* → *Hlohýňa* a i.),

1e) pravopisnou úpravou grafickej podoby inojazyčných názvov (napr. *Bucsuháza* → *Bučuháza*, *Csótfa* → *Čótfá*, *Gyotva* → *Dotva*, *Döndös* → *Dendeš*, *Heckerová* → *Hekerová* a i.),

- 1f) utvorením nového názvu bez ohľadu na pôvodné znenie názvu v prípade, ak sa inojazyčný názov nedal preložiť do slovenčiny alebo bol inak nevhodný (napr. *Malá Žomboj* → *Malá Železná priepast*),
- 1g) úpravou názvu obsahujúceho čísllice alebo iné kódové znaky (napr. *Machnáč I* → *Veľký Machnáč*, *Machnáč II* → *Malý Machnáč*, *Hložec I* → *Predný Hložec*, *Hložec II* → *Zadný Hložec* a i.),
- 1h) utvorením nového názvu v prípade spoločensky alebo inak nevhodného názvu obsahujúceho hanlivé a vulgárne slová, názvu pripomínajúceho osoby alebo inštitúcie, ktoré prejavili nepriateľské zmysľanie voči nášmu národu a pod. [15],
- 1i) súbežne sa konfrontáciou dovtedajších podôb názvov na skúmaných mapách s nárečovými lokálne používanými podobami názvov upravovali chybné názvy vydávané v minulosti občas za nárečové podoby; chybné podoby názvov boli dôsledkom v minulosti necitlivého alebo nekvalifikovaného terénneho zberu informácií alebo chybnéj úpravy počas kartografického spracovania mapového produktu (napr. *Hlinica* → *Hlinica*, *Buča* → *Duča*, *Búčok* → *Hučok*, *Koncový končiar* → *Koncový košiar*, *Koza* → *Kozia*, *Ostrý hrab* → *Ostrý hrb*, *Sapia hora* → *Capia hora*, *Mečiare* → *Močiare*, *Čerianka* → *Cerianka*, *Luhy* → *Lúky*, *Černík* → *Cerník*, *Bojačie* → *Bujačie*, *Výšky* → *Víšky*, *Kutňa* → *Kútna*).
- Osobitná pozornosť sa v súčasnosti venuje rozsahom extrémne malej množine štandardizovaných geografických názvov, kde sa po štandardizácii týchto názvov konštatuje, že v čase štandardizácie neboli k dispozícii všetky relevantné informácie, kde neboli k dispozícii súčasné vedecké poznatky historických a etymologických štúdií, prípadne kde sa z rozličných dôvodov v etape štandardizácie nepostupovalo dôsledne. Tu sa jednotlivé konkrétne názvy opätovne analyzujú, diskutujú a vo výslednici možno konkrétne už štandardizovanú podobu geografického názvu výnimočne prehodnotiť a znovu ju v inej, z dnešného pohľadu korektnej, podobe štandardizovať.
- Komplexný obraz o procese štandardizácie vrátane hraníc aplikovaných úprav názvov môže poskytnúť odpoveď na otázku, ktoré zistené podoby názvov boli rezistentné voči diskutovaným úpravám a teda boli štandardizované v miestnej nárečovej podobe.
- Neupravovali sa a štandardizovali sa v dovtedajšej nárečovej podobe:
- 2a) slovné nárečové podoby, či už išlo o archaizmy, územne obmedzené slová, alebo slová prevzaté z iných jazykov (napr. *Bučník*, *Bukovinka*, *Búč*, *Chmelník*, *Chmeliniec*, *Brezník*, *Brezniak*, *Brezovište*, *Brezovka*, *Brezovník*, *Brezeneč*, *Brezovčík*, *Brezáčky*, *Brezičnik*, *Brezuľa*, *Brezie*, *Hrabec*, *Hrábok*, *Hrabíky*, *Hrabky*, *Hrabkov*, *Hrabča*, *Hrabov*, *Hrabovík*, *Hrabovčík*, *Hrabovník*, *Hrabinovec*, *Hrabniaky*, *Hrabničky*, *Hrabie*, *Podhrabie*, *Záhrabie*, *Úhrabie*, *Býčište*, *Hlinište*, *Konvište*, *Kakovište*, *Močarište*, *Strážište*) [22],
- 2b) slovníkové nárečové podoby, slovníkové archaizmy a územne obmedzené slová (napr. *Bašta*, *Čierťaž*, *Debra*, *Dechtárina*, *Dežmáš*, *Gbelovka*, *Grúň*, *Krakov*, *Kňahynec*, *Kýčera*, *Kyčír*, *Magura*, *Modlový vrch*, *Veľký Modlatín*, *Pekelník*, *Smolák*, *Strhár*, *Šivarná*, *Španica*, *Tovarisáka*, *Za palachom*, *Zelnica*),
- 2c) do slovenčiny adaptované názvy inojazyčného pôvodu (napr. *Falštín*, *Farkaška*, *Gomboš*, *Kendereš*, *Lapoš*, *Na Šiancoch*, *Pajštún*, *Rabštín*, *Tajch*, *Tále*, *Vartovka*, *Veres*, *Za tajchom*),
- 2d) taká podoba nesídelného geografického názvu, ktorá vychádzala z názvu obce (časti obce) „zrelého“ na úpra-

vu, čiže z názvu obce, ktorá na základe dnešného poznania je vhodná na diskusiu o prípadnej úprave. Takáto podoba názvu obce je napriek jej problematickosti do času prípadnej budúcej úpravy názvu obce plne rešpektovanou úradnou oficiálnou podobou názvu. Podobne sa postupovalo v prípade nesídelného geografického názvu „zrelého“ na úpravu, ak takýto názov vychádzal z názvu chráneného prírodného objektu, prírodnej rezervácie, chráneného územia a pod., ktorý už bol sankcionovaný všeobecne právne záväzným predpisom. Čiže napriek tomu, že napr. podľa najnovších poznatkov je názov obce utvorený neústrojne a narúša systém názvov obcí, neupravovali sa názvy, napr. *Staré Drienovo* (samota, Drienovo, KA), *Drienovec* (vodný tok, Drienovec, KS), *Jablonovský potok* (vodný tok, vojenský obvod Záhorie, MA), *Okolo buclovianskeho* (pole, Koprivnica, BJ), *Silická jaskyňa* (jaskyňa, Silica, RV), *Hadovská pustatina* (pole, Komárno, KN), *Jasenov* (vrch, Oravská Lesná, NO) do podoby *Staré Drieňovo*, *Drieňovec*, *Jablonovský potok*, *Okolo budslavianskeho*, *Sedlická jaskyňa*, *Hadovská pustatina*, *Jaseňov*, lebo boli rešpektované názvy obcí *Drienovo* (KA), *Drienovec* (KS), *Jablonové* (MA), *Buclovany* (BJ), *Silica* (RV), názov mestskej časti *Hadovce* (Komárno, KN) a názov časti obce *Jasenovské* (Oravská Lesná, NO). Celým procesom štandardizácie sa niesla a nesie zásada postupovať pri prípadných úpravách veľmi citlivo, aby sa neutvorili podoby názvov, s ktorými by mohli miestni používatelia nesúhlasiť alebo ktorých štandardizované podoby by boli pre laika veľmi „vzdialené“ od nárečovej podoby názvov, a teda ťažko prijateľné. V zmysle toho sa neupravovala *Bogota* (vrch, Slanské Nové Mesto, KS) na *Bohatá*, *Manta* (pole, Perín-Chym, KS) a *Mánta* (pole, Vrakúň, DS) na *Mútna*, *Morotva* (kanál a pole, Nesvady, KN), *Morotva* (pole, Trstené pri Hornáde, KS) a *Morotva* (pole, Šahy, LV) na *Mrtava* a i. [23, s. 24].

Proces štandardizácie nesídelných geografických názvov bol intenzívne ovplyvnený dvoma faktormi: a) strata detailného poznania vlastného terénu (geografických objektov vo vlastnom katastrálnom území) vo vedomí miestneho obyvateľstva ako dôsledok úbytku dedinského obyvateľstva do miest v minulom storočí a zmien exploatacie terénu ako dôsledku kolektivizácie poľnohospodárstva a lesného hospodárstva v druhej polovici dvadsiateho storočia so súbežným oslabením vlastníckeho vzťahu k nehnuteľnostiam v extraviláne obce a b) s tým súvisiacia nedostatočná znalosť a orientácia miestneho obyvateľstva často v početných variantných názvoch jedného objektu získaných z rozmanitých mapových podkladov počnúc najmä od polovice 19. storočia do dnešných čias. Miestni experti sa často vyjadrujú, že konkrétny názov nepoznajú alebo ho vedia iba približne alebo iba alternatívne priradiť k príslušnej lokalite vo vlastnom katastrálnom území; často sa vyjadrujú, že nevedia, či to je starší lokálny nárečový názov, ktorý sa dnes už nepoužíva alebo to je iba produkt „iniciatívneho“ kartografa z minulosti. Na základe týchto faktorov prebiehali v procese štandardizácie komplikované diskusie na tému, do ktorej kategórie možno zaradiť jednotlivé podoby vybraných nesídelných geografických názvov: patrí diskutovaný názov ešte do kategórie 2b alebo 2c, ktoré sa neupravujú, alebo je to už kategória 1a, 1c alebo 1d (a keď áno, tak do ktorej z nich?), ktoré treba upravovať?

Napriek intenzívnej diskusii nakoniec sa ponechala, a teda sa štandardizovala lokálna nárečová podoba tých geografických názvov, ktorých gramatická kategória rodu nebola identická s gramatickou kategóriou apelatíva, s ktorým názvy geneticky pôvodne súviseli. Najčastejšie išlo

o prípady, ak pôvodnú slovenskú podobu toponyma (niekedy priamo apelatíva) prebrala maďarčina, hláskoslovne si túto podobu upravila podľa zákonov maďarčiny, táto upravená maďarská podoba bola späť prebratá do slovenčiny, ale tu už táto podoba neprešla prirodzeným vývojom, a teda v nárečí ostala zakonzervovaná táto z maďarčiny prevzatá podoba toponyma už s inou gramatickou kategóriou rodu (vzhľadom na zakončenie toponyma a na zaradenie sa do skloňovacieho vzoru); nebola zohľadnená pôvodná podoba slovenského geografického názvu a jeho rodu z obdobia jeho prebratia do maďarčiny. Napr.: *Dlhý Mlak* (les, Starý Smokovec, PP) nebol upravovaný podľa slovného základu *mláka*, alebo *Šándorhalma* (pole, Nový Tekov, LV) nebol upravovaný podľa slovného základu *chl*m, podobne *Poronda za Váhom* (les a pole, Šúrovce, TT), *Pustá Poronda* (les, Šúrovce, TT), *Poronda* (les a pole, Sereď, GA), *Porondy* (pole, Čata, LV) neboli upravované podľa slovného základu *prúd*, alebo *Burda* (geomorfologická jednotka, NZ a LV), *Burda* (pasienok, Tisovec, RS), *Burda* (les a lúka, Krajná Bystrá, SK), *Burda* (vinica, Podlužany, LV), *Nižná Burda* (samota, Rovné, RS), *Vyšná Burda* (samota a pasienok, Rovné, RS) neboli upravované podľa slovného základu *brdo*, alebo *Kyčír* (roľa, Tepličky, HC) nebol upravovaný podľa slovného základu *kyčera* [23, s. 338].

4. Záver

Slovenská republika sa už dávnejšie prihlásila k cieľom štandardizácie nesídelných geografických názvov a vybraných sídelných názvov tak, ako ich definovali konferencie OSN o štandardizácii geografických názvov: fixovať jediný spôsob písania názvu každého geografického objektu na základe národnej štandardizácie. Jednotné písanie štandardizovaných podôb geografických názvov prináša úsporu, predchádza prípadným omylom a nedorozumeniam medzi používateľmi týchto názvov, zvyšuje vzdelanostnú, kultúrnu a spoločenskú úroveň obyvateľstva, skvalitňuje informačnú komunikáciu, prispieva k zvýšeniu národnej reprezentácie a zvyšuje medzinárodnú prestíž štátu. Slovenská republika potvrdila v praxi aplikáciu zásady OSN v oblasti štandardizácie geografických názvov: aby štandardizácia bola založená na výsledkoch vedy vo vzťahu k jazykovým zákonitostiam a k technickým prostriedkom tvorby toponymických údajov.

LITERATÚRA:

- [1] MAJTÁN, M.: Názvy obcí Slovenskej republiky (Vývin v rokoch 1773- 997). Bratislava, 1998, Veda vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 600 s. ISBN 80-224-0530-2.
- [2] Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov.
- [3] Vyhláška Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky č. 300/2009 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Národnej rady Slovenskej republiky o geodézii a kartografii, v znení neskorších predpisov.
- [4] HORŇANSKÝ, I.: Skončenie štandardizácie geografických názvov zo Základnej mapy Slovenskej republiky 1 : 10 000. Geodetický a kartografický obzor, 41/83, 1995, č. 5, s. 92-94.
- [5] Názvy trigonometrických bodov z územia Slovenskej republiky A 45. Geografické názvoslovné zoznamy OSN Slovenskej republiky. Bratislava. Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky 2001. 438 s.
- [6] Geografické názvy okresu ... A1, A3 – A5, A7 – A14, A16, A19 – A35, A37 – A43 Geografické názvoslovné zoznamy OSN Slovenskej republiky. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky 1983-1994.
- [7] HORŇANSKÝ, I.: K hraniciam štandardizácie geografických názvov. Príspevok na konferencii „Jazyková kultúra na začiatku 3. tisícročia“, Bratislava, 9.-11. 9. 2004, Bratislava.
- [8] HORŇANSKÝ, I.: Slovo mláka v slovenských geografických názvoch. Kultúra slova, Bratislava, ročník 41, 2007, č. 6, s. 332-335. ISSN 0023-5202.
- [9] HORŇANSKÝ, I.: O geografických názvoch so slovným základom decht a smola. In: Kultúra slova, ročník 48, 2014, č. 4, s. 208-216. ISSN 0023-5202.
- [10] HORŇANSKÝ, I.: O jednej funkcii geografických názvov – lokalizácia objektov s nezreteľným určením. Kultúra slova, Bratislava, ročník 44, 2010, č. 1, s. 13-20. ISSN 0023-5202.
- [11] HORŇANSKÝ, I.: Štandardizácia geografických názvov typu Záhumnie. Kultúra slova, Bratislava, ročník 32, 1998, č. 1, s. 27-30. ISSN 0023-5202.
- [12] HORŇANSKÝ, I.–SMYČKOVÁ, D.: Príspevok k štandardizácii geografických názvov typu Bučie/Búčie. Kultúra slova, Bratislava, ročník 33, 1999, č. 5, s. 274-279. ISSN 0023-5202.
- [13] HORŇANSKÝ, I.: O konflikte deminutívnych prípon -avka a -ávka/-iavka v štandardizovaných geografických názvoch. Kultúra slova, Bratislava, ročník 39, 2005, č. 2, s. 82-86. ISSN 0023-5202.
- [14] HORŇANSKÝ, I.: Siedma konferencia OSN o štandardizácii geografických názvov. Geodetický a kartografický obzor, Praha, ročník 44/86, 1998, č. 6, s. 135-138. ISSN 0016-7096.
- [15] MAJTÁN, M.: Hranice a perspektívy štandardizácie geografického názvoslovia v SSR. In: 7. kartografická konferencia so zahraničnou účasťou. Vedecko-technickým rozvojom k vyššej kvalite a efektívnosti kartografickej tvorby. Bratislava, Dom techniky ČSVTS v spolupráci so Slovenskou kartografiou, 1984, s. 84-89, rus. res. s. 90.
- [16] MAJTÁN, M.: Metódy a ciele štandardizovania geografického názvoslovia. In: Jazyková politika a jazyková kultúra. Materiály z vedeckej konferencie konanej v Smoleniciach v Domove vedeckých pracovníkov SAV 17.-19. 4. 1985. Red. J. Kačala. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave 1986, s. 300-310. Znovu publikované: Kultúra slova, Bratislava, ročník 20, 1986, č. 5, s. 144-150. ISSN 0023-5202.
- [17] MAJTÁN, M.: Volnejšie miesta štandardizácie geografického názvoslovia. In: Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Budmerice, 27.-29. 10. 1994 (konferenčné materiály). Red. J. Doruľa. Bratislava – Martin, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Matica slovenská, 1994, s. 60-61.
- [18] HORŇANSKÝ, I.: Slová brod, brázda, brána, vráta a mohyla v slovenských geografických názvoch. Kultúra slova, Bratislava, ročník 39, 2005, č. 4, s. 218 - 231. ISSN 0023-5202.
- [19] HORŇANSKÝ, I.: K jednému typu geografických názvov (typ Časlav). Kultúra slova, Bratislava, ročník 40, 2006, č. 3, s. 152-155. ISSN 0023-5202.
- [20] MAJTÁN, M.: Štandardizovanie slovenských geografických názvov a názvy typu Ostrô – Ostré. In: Krásy Slovenska, 1977, ročník 54, s. 517-519.
- [21] HORŇANSKÝ, I.: O štandardizácii jedného typu geografických názvov (typ Vrátočka). Kultúra slova, Bratislava, ročník 39, 2005, č. 5, s. 266-269. ISSN 0023-5202.
- [22] HORŇANSKÝ, I.: Slová breza a hrab v slovenských geografických názvoch. Kultúra slova, Bratislava, ročník 42, 2008, č. 6, s. 328-337. ISSN 0023-5202.
- [23] HORŇANSKÝ, I.: Jedna poznámka ku kategórii gramatického rodu toponým pri štandardizácii slovenských geografických názvov. Kultúra slova, Bratislava, ročník 43, 2009, č. 6, s. 337-341. ISSN 0023-5202.

Do redakcie došlo: 20. 6. 2016

Lektorovala:
Mgr. Iveta Valentová, PhD.,
Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV

Pro příští GaKO připravujeme:

NOVOTNÁ, E.–URIK, J.: Digitální mapová sbírka Přírodovědecké fakulty UK

HORŇANSKÝ, I.–ONDREJIČKA, E.: Středné odborné školstvo a výkon geodetických a kartografických prác

Z MEZINÁRODNÍCH STYKŮ

Turečtí studenti a učitelé navštívili
ČÚŽK v rámci projektu Erasmus+

V lednu a v únoru 2017 navštívily Český úřad zeměměřický a katastrální (ČÚŽK) dvě turecké skupiny, a to větší skupina učitelů z Ministerstva vzdělávání a studentů ze střední školy z provincie Kirikale, zaměřené na zeměměřictví a kartografii a následně další skupina složená pouze ze středoškolských studentů. Návštěva byla zorganizována v rámci vzdělávacího projektu Erasmus+, kdy návštěva ČÚŽK byla pouze jednou z řady odborných akcí, které zde skupiny absolvovaly. Hlavní prezentace pro obě skupiny připravila Svatava Dokoupilová z kanceláře předsedy ČÚŽK spolu se zástupcem ředitele Zeměměřického úřadu (ZÚ) Petrem Dvořáčkem.

První skupina se skládala ze 7 učitelů a 10 studentů (obr. 1), takže kromě základního programu, který je seznámil s činností rezortu s důrazem na hlavní agendu – katastr nemovitostí a ve zvláštní prezentaci také se zeměměřickými činnostmi prováděnými ve státním zájmu, bylo na žádost učitelů zrealizováno ještě navíc také jejich setkání s hlavním redaktorem časopisu Geodetický a kartografický obzor Františkem Benešem. Hlavní redaktor spolu se zástupkyní českého vydavatele Svatavou Dokoupilovou připravili krátkou prezentaci o obsahu, zaměření, tvorbě a historii časopisu (obr. 2) a poté oba v zajímavé diskusi zodpověděli mnoho otázek ze strany učitelů zaměřených i na vzdělávání geodetů v České republice a roli oborového časopisu při něm.

Druhá skupina již výhradně studentů, kterých bylo celkem 10, absolvovala pouze základní program a stejně jako skupina první i návštěvu Ústředního

Obr. 1 P. Dvořáček při prezentaci

Obr. 2 Vedoucí redaktor GaKO F. Beneš (stojící) představil účastníkům historii a současnost časopisu

Obr. 3 M. Kronus (druhá zprava) představil mapy z archivu

archivu zeměměřictví a katastru (obr. 3), kde si prohlédla jak mapy stabilního katastru, které jsou tradičně nejzajímavější pro zahraniční delegace, tak některé exponáty zobrazující území Turecka na historických i na současných mapách. Průvodcem jim zde byl vedoucí archivu Miroslav Kronus. Zástupci ČÚŽK připravují programy pro zahraniční delegace nejméně jednou ročně. Jejich zaměření je různé, buď pouze všeobecné, nebo speciálně zaměřené na konkrétní problematiku ať z katastru nemovitostí nebo oblasti zeměměřické. Jedná-li se navíc o program pro studenty jako součást jejich vzdělávacího projektu, těší ČÚŽK o to více, že byl osloven. Návštěva třetí skupiny studentů proběhla stejně úspěšně i koncem dubna.

Ing. Svatava Dokoupilová,
ČÚŽK,
foto: Petr Mach,
ZÚ, Praha

SPOLOČENSKO-ODBORNÁ ČINNOST

Inspirujme se... udržitelností

V dnech 14. a 15. 2. 2017 sa uskutočnil 5. ročník česko-slovenskej konferencie **Inspirujme se... udržitelností**. Po prestávke v roku 2016 organizátori (obr. 1, str. 102) – Slovenská agentúra životného prostredia (SAŽP) a Česká informační agentura životního prostředí (CENIA) – zvolili miesto konania konferencie v hoteli Park Inn v Prahe, ktorý sám o sebe je vhodným príkladom udržateľnosti. V roku 2007 po sto rokoch fungovania ukončila svoju prevádzku tlačiareň, a po rekonštrukcii od roku 2009 je budova znovu prístupná.

Zaujímavosťou tohtoročnej konferencie bolo aj spojenie s úvodnou konferenciou projektu Attractive Danube, realizované v rámci programu Interreg Danube.

Organizátori poskytli priestor odborníkom z oblasti geoinformatiky, z diaľkového prieskumu Zeme a odborníkom, ktorí sa prakticky zaoberajú hľadáním cesty k zabezpečeniu udržateľného rozvoja regiónov i spoločného európskeho priestoru a následne na vzájomné prepojenie týchto komunit. Problematika hodnotenia a riadenia rozvoja spoločnosti s ohľadom na globálnu zodpovednosť a jeho ďalší vývoj patrí medzi najväčšie výzvy súčasnej doby. Na európskej úrovni, podobne ako aj v Českej republike (ČR) a na Slovensku (SR) sa vedú intenzívne diskusie v súvislosti s touto problematikou. Práve priestorové údaje potvrdzujú svoj potenciál a význam aj v tejto oblasti. Dokážu poskytnúť komplexný analytický pohľad na vývoj lokálneho, regionálneho, ale i globálneho charakteru, zohľadňujúc geografické, tematické a časové väzby.

Konferenciu slávnostne zahájil Petr J. Kalaš z Ministerstva životního prostředí ČR, Zdeněk Suchánek z CENIA a Milan Brajnik, riaditeľ Geodetického úřadu

Obr.1 Účastníci a organizátori konferencie

Obr. 2 Z. Suchánek, M. Brajnik a P. J. Kalaš pri slávnostnom zahájení konferencie

Slovenje (obr. 2). Po oficiálnom otvorení konferencie nasledovala sekcia zaoberajúca sa hodnotením atraktivity regiónov, kde sa predstavil Blaž Brborič z Geodetski Inštitut Slovenje a vo svojej prednáške pojednával o projekte Attractive Danube, ktorý sa usiluje vytvoriť, resp. zosilniť viacúrovňovú a medzinárodnú komunikáciu na úrovni vlád aj inštitúcií a zväčšiť kapacity zainteresovaných v rozvoji Dunajského regiónu. Robert Tomas z Joint Research Centre (JRC) spolu s Martinom Tuchyňom zo SÁŽP poskytli prehľad o platforme Danube Reference Data and Service Infrastructure (DRDSI) a pojednávali o dopadoch a vplyvoch projektu v rámci dunajských regiónov. Posledným prezentujúcim tejto sekcie bol Tomáš Miklavčič z Ministerstva za okolje in prostor, Republika Slovenija, ktorý prednášal o aktuálnom stave priestorového monitorovacieho rámca v Slovinsku, predstavujúci silné prepojenie medzi inštitúciami verejnej správy a informatizácii priestorového plánovania pomocou vybudovania národného priestorového informačného systému. Nasledujúca sekcia sa venovala údajom a nástrojom pre kvalitné územné rozhodovanie. Rainer Haselberger zo City of Vienna (obr. 3) prezentoval viedenský príklad pre údaje Smart City. Hlavné mesto Rakúska má vypracované rôzne koncepty ako pripraviť a riešiť rozvoj mesta v budúcnosti. Údaje sa získavajú zo všetkých krajských oddelení a sú zhromažďované pod wien.at a ViennaGIS. Katharina Schleidt z DataCove e.U., Austria vo svojej prezentácii upriamila pozornosť na potrebu zvýšenia úspešnosti Infrastructure for spatial information in Europe (INSPIRE). K jeho slabým stránkam

Obr. 3 R. Haselberger pri prezentácii

patrí stále nízky počet existujúcich INSPIRE kompatibilných služieb, s ktorými by sa dalo plnohodnotne pracovať. Riešenie prináša koncept DataGhosting, ktorý sa zaoberá práve transformáciou a poskytovaním existujúcich údajov z rôznych európskych zdrojov a ich prevedením na INSPIRE kompatibilné. Svoju pred-

nášku spestrila aj so skúsenosťami získanými počas spomínaného procesu a konkrétne príklady prezentovala pomocou nástroja Statistical Viewer. Posledná sekcia prvého dňa sa zaoberala problematikou európskej infraštruktúry priestorových údajov z hľadiska regionálnej atraktívnosti. Jiří Poláček z Českého úřadu zeměměřičkého a katastrálního (ČÚZK) prednášal o implementácii INSPIRE v poňatí ako spojenie medzi eGovernmentom a účelmi ochrany životného prostredia. Následne objasnil rolu ČÚZK v implementácii smernice, účastníkov oboznámil s aktuálnym stavom samotnej implementácie, s poskytovanými INSPIRE harmonizovanými službami, ako aj národnými s ich globálnym využitím. Na túto tému nadväzovala prezentácia Primoža Kete z Geodetski Inštitut Slovenje, ktorý sa tiež zaoberal so stavom implementácie INSPIRE. Slovinsko je zapojené do implementácie INSPIRE od roku 2010 a v posledných 3 rokoch sa zapojilo aj do dvoch väčších projektov v súvislosti s transpozíciou jednotlivých INSPIRE špecifikácií do národného údajového modelu a produktov. Na slovenskej strane sa tejto problematike venoval Martin Tuchyňa vo svojej prezentácii „Slovakian INSPIRE at the crossroads“. V závere dňa boli účastníci pozvaní na panelovú diskusiu s prezentujúcimi (obr. 4), počas ktorej sa prediskutovali najpálčivejšie témy v súvislosti s udržateľným rozvojom regiónov (obr. 5). Program prvého dňa prebiehal výlučne v anglickom jazyku.

Druhý deň bol viac zameraný na tému INSPIRE a jeho program už prebiehal v českom a slovenskom jazyku. V prvej sekcii dňa „INSPIREom k udržateľnému rozvoju“ zaujala svojou púťavou prednáškou Jarmila Cikánková z CENIA. Jej prezentácia upriamila pozornosť na jedinečnosť a nenahradiťnosť údajov, bez ktorých by sa veľmi ťažko budovala cesta k udržateľnému rozvoju. Jan Helebrant zo Státního úřadu radiální ochrany, v. v. i., predstavil účastníkom komunitný projekt SAFECAS. Projekt umožňuje otvorený prístup a zapojenie verejnosti

Obr. 4 Panelová diskusia

do merania rádioaktivity pomocou detektorov Safecast bGeigie a bGeigie Nano, ktoré sa zároveň stanú aj súčasťou pripravovanej radiálnej meracej siete RAMESIS, pre inštitúcie a školy k zabezpečeniu včasnej informovanosti a pre zvýšenie bezpečnosti občanov miest a obcí. Peter Deák z Výskumného ústavu geodézie a kartografie v Bratislave prednášal o novinkách v rezorte geodézie, kartografie a katastra v SR, ako je aktualizovaná ortofotomozaika Slovenska, nová transformačná a konverzná služba a nový vzhľad a nové funkcionality Mapového klienta Základnej bázy údajov pre geografický informačný systém. Prezentácia Roberta Tomasa sa zaoberala s interaktívnym softvérovým nástrojom „Find your Scope“ pre INSPIRE dátové špecifikácie. Spomínaný nástroj má napomáhať transformáciu údajov do INSPIRE kompatibilnej formy. Nasledujúci tematický blok bol venovaný (INSPIRE) údajom a praxi udržateľného rozvoja. Mariana Hurná z Mestského úřadu v Prešove prednášala o poskytovaní údajov z prepojených evidencií mestského úřadu a geoinformácií. Na praktických príkladoch prezentovala poskytované služby verejnosti a dosiahnuté ciele. Čistá Vysočina je súčasťou projektu Zdravý Kraj Vysočina a Místní Agenda 21, ktorej cieľom je vyčistenie verejných priestranstiev pri cestách a prírode na Vysočine. Oldřich Sklenář z Kraje Vysočina prezentoval práve realizáciu, priebeh tejto aktivity, zber údajov a vytvorenú aplikáciu, ktorá umožňuje nie len zakreslenie údajov do mapy, ale taktiež umožňuje použitie rôznych mapových nástrojov. V sekcii „Štátom garantované údaje a ich využitie“ Kateřina Konečná z Ministerstva vnútra ČR informovala o aktuálnom stave implementácie GeoInfoStrategie, o novej riadiacej štruktúre, o aktualizácii Akčného plánu a o ďalších postupoch jeho realizácie. Erich Pacola zo SAŽP predstavil Informačný systém environmentálnych záťaží (IS EZ), ktorý predstavuje základnú a oficiálnu údajovú platformu o environmentálnych záťažoch na Slovensku, a ktorý sa usiluje o integráciu obsahu príbuzných registrov a databáz, s cieľom zabrániť duplicitnej evidencii údajov, znížiť administratívnu záťaž, odstrániť chyby v existujúcich údajoch a samozrejme medzi mnohými aj implementovať procesy vyplývajúce zo zákona č. 3/2010 Z. z. o národnej infraštruktúre pre priestorové informácie (INSPIRE). Proces prepojenia IS EZ s registrami sa začala v roku 2010 spracovaním štúdie uskutočniteľnosti. Pre účel tejto štúdie bolo vybraných 19 registrov, resp. databáz, ktoré najlepšie spĺňali predpoklady budúcej realizácie ich prepojenia s IS EZ. Doposiaľ sa podarilo technicky realizovať integráciu 14 systémov.

Tohtoročná konferencia vyznačujúca sa bohatým programom a púťavými prezentáciami z rôznych odvetví sa ukončila slávnostným záverečným prípitkom.

Príspevky konferencie sú dostupné na stránkach <http://www.inspirujmese.cz/cs/content/program>.

Ing. Kinga Dombiová,
Výskumný ústav geodézie a kartografie, Bratislava,
foto: Ing. Jozef Nováček,
SAŽP

Obr. 5 M. Tuchyňa, J. Faugnerova a J. Votrubec pri diskusii

SPRÁVY ZO ŠKÔL

Konferencia JUNIORSTAV 2017
sa uskutočnila v Brně

Deväťnásť ročník medzinárodnej odbornej konferencie doktorského štúdia JUNIORSTAV 2017 sa uskutočnil dňa 26. 1. 2017 na Fakulte stavební (FAST) Vysokého učení technického (VUT) v Brně. Záštitu nad celou akciou prevzala, ako tomu bolo aj predchádzajúci ročník, ministerka školstva, mládeže a telovýchovy Českej republiky Mgr. Kateřina Valachová, Ph.D. Hlavnými organizátormi boli tento rok Ing. Martina Reif a Ing. Iveta Hájková z Ústavu technológie stavebných hmôt a dielcov.

Slávnostného zahájenia v aule FAST sa ujali rektor VUT v Brně prof. RNDr. Ing. Petr Štěpánek, CSc. (obr. 1), prodekan pre vnútorné a zahraničné vzťahy doc. Ing. Nikol Žižková, Ph.D., a prodekan pre vedu a výskum prof. Ing. Draho-
mír Novák, DrSc. Počet publikujúcich tento rok bol 200 študentov doktorského

Obr. 1 Slávnostné zahájenie 19. ročníku konferencie; príhovor rektora VUT prof. RNDr. Ing. Petra Štěpánka, CSc.

štúdia z jedenástich univerzít a šiestich krajín (Česka, Slovenska, Rakúska, Poľska, Bosny a Hercegoviny a Litvy).

Účastníci pojednávali o najnovších poznatkoch vo svojich odboroch, rozdelení do 21 sekcií z celkovo ôsmich tematických okruhov - pozemné stavitelstvo, konštrukcie a dopravné stavby, vodné hospodárstvo a vodné stavby, fyzikálne a stavebno materiálové inžinierstvo, manažment v stavebníctve, geodézia a kartografia, udržateľná výstavba budov, udržateľný rozvoj sídiel a nakoniec mestské inžinierstvo. Na jednanie v jednotlivých sekciách dohliadali odborní garanti, ktorí sú vážení odborníci vo svojich odboroch.

Na rozdiel od predchádzajúcich ročníkov, kedy boli príspevky z oblasti geodézie a kartografie rozdelené do troch sekcií (Geodézia, Fotogrametria a 3D modelovanie a nakoniec Kartografia a GIS), bolo z dôvodu klesajúceho počtu účastníkov prístupné ku kompromisu, a to k zjednoteniu týchto sekcií do sekcie s názvom Geodézia, Kartografia a GIS. Do tejto sekcie svojimi príspevkami prispelo 11 účastníkov zo štyroch univerzít (VUT v Brně, STU v Bratislave, ČVUT v Praze a Wroclavskej univerzity životného prostredia a prírodných vied – obr. 2). Po skončení jednaní v tejto sekcii boli vybrané a ocenené tri najlepšie príspevky. Na prvom mieste sa umiestnil Grzegorz Bury (Univerzita Wrocław) s príspevkom „Comparison of GNSS Orbits determined using microwave and optical observations“, druhé miesto obsadil Pavol Kajánek (STU v Bratislave) s príspevkom „Vplyv rotácie platformy na vývoj systematickej chyby signálu IMS“ a na treťom mieste sa umiestnil Ondrej Trhan (STU v Bratislave) s príspevkom „Tvorba priestorových vektorových modelov budov z dát získaných pomocou UAV fotogrametrie“. Na celý priebeh dozeral z pozície odborného garanta vedúci Ústavu geodézie na FAST doc. Ing. Radovan Machotka, Ph.D.

Pri slávnostnom ukončení konferencie v aule FAST boli predané ocenenia a diplomy najlepším príspevkom z jednotlivých sekcií. Po slávnostnom ukončení 19. ročníku konferencie JUNIORSTAV nasledoval neformálny spoločenský večer v reprezentatívnych priestoroch FAST, kde mohli všetci účastníci pokračovať v odborných debatách započatých počas jednaní v sekciách či naviazať nové kontakty.

Všetkým účastníkom konferencie ďakujeme a želáme veľa nových a zaujímavých vedeckých objavov. Taktiež poďakovanie patrí Geodetickému a kartografickému obzoru, ktorý je pravidelný mediálny partner konferencie JUNIORSTAV.

Ing. Michal Buday,
Ústav geodézie, FAST VUT v Brně,
foto: Ing. Karel Struhala,
FAST VUT v Brně

Obr. 2 Spoločná fotografia účastníkov sekcie Geodézia, Kartografia a GIS na streche FAST VUT v Brně (v pozadí permanentná stanica TUBO)

LITERÁRNÍ RUBRIKA

ŠMÍDA, Z.: Vývoj českých státních hranic.**1. vydání. Praha, nakladatelství Fortuna 2016. 232 s., 27 obr., cena 250,- Kč.**

Na konci roku 2016 vyšla kniha *Vývoj českých státních hranic* autora Mgr. Zdeňka Šmída, DiS., která popisuje vývoj hranic českého státního útvary od A do Z. Dílo se skládá ze dvou částí. První část obsahuje teorii státních hranic, ve které se prolínají vědy jako právo, zeměměřičství, historie, topografie, atd. Druhá část pojednává o klíčových vývojových etapách našich hranic.

Pečlivě zpracovaná a čtivá kniha, která navazuje také na starší práce o státních hranicích, je určena všem zájemcům o naše státní hranice a jejich vývoj. Knihu vydalo nakladatelství

Fortuna a na vydání se podílel i Plzeňský kraj, má 232 stran a 27 obrázků. Další text je podle autorova návrhu přepisem první kapitoly knihy:

Od hraničního pásu ke hraniční čáře

Povaha čáry hranice oddělující dva státní útvary prošla neuvěřitelným vývojem. Do událostí několik set let starých zasáhl kolonizační proces, boje a utopení, přírodní a jiné vlivy. Původní hranice nepředstavovala hraniční čáru, která by procházela skrz hraniční mezník. Od dob starověku a středověku hraniční tvořily tzv. hraniční pásy. Hranice mezi dvěma státními útvary tak představovala jakási plocha (plošný útvar). Jednalo se o pásma hor, lesů (hvozďů), vod a jiných terénních útvarů. Jelikož se nám do těchto dob promítá nespočet válek a bitev, je třeba připomenout, že důraz byl kladen na to, aby terénní útvar byl zároveň i přirozeným opevněním (přírodní hradbou). Pro termín „hranice“ se používalo, a to zejména v listinách, označení „sek, přesek, předěl.“ Pokud to nebylo nutné, lidé do těchto pohraničních končin nechodili. Nebyli znalí v tom, kudy předěl vede a jaká část lesa patří k příslušnému panství. Hranici v dobách dávných asi nejvíce vnímali lidé žijící v pohraničí. Chodili do hvozďů za prací, lovili zvěř a chytali ryby. Dokud nebyla hranice primitivně vyznačena, neměli tušení o tom, kudy vlastně vede. Ukážeme si to na příkladu pohraničního hvozdu. Jedna země prakticky končila poslední vesnicí na své straně, druhá země opět začínala první vesnicí na opačné straně. Pohraniční hvozď na pomezí těchto vesnic tvořil hranici, jejíž průběh nebyl vyznačený. Mohla platit zvyklost, že určitá část hvozdu na každé straně patřila k vesnici toho panství a tím také k příslušné zemi, avšak přirozený předěl nebyl vždy jasný. Tuto zvyklost asi lze nejlépe demonstrovat na horském hřebeni – zatímco hvozď pod horským hřebenem a terén stoupající na hřeben byl jasný, na samotné ploše hřebenu již situace jednoznačná nebyla. Pokud hranici tvořila řeka, byla věc nesporná.

Nejednoznačnost stanovení hranice měla za následek hraniční spory. Ty byly typické zejména pro nížinné hraniční pásy nebo tam, kde hranice procházela mírně zvlněnou náhorní plošinou s celkem nevyhraněnými terénními překážkami. Typický hraniční spor následoval například po vytěžení lokality pohraničního lesa – s těžbou se postupovalo stále do vzdálenějších míst až na pomyslné okraje hranic. Za této situace vznikaly spory o hranice, které řešila zemská komise či jiný útvar disponující hraniční pravomocí. Takováto komise záležitost uzavřela tím, že sporné území rozdělila mezi zúčastněné majitele. Samostatnou kapitolou byly války a bitvy o sporná území – jednalo se o krvavé události, které se prakticky nevyhnuly žádné z etap formování našeho státního útvary. Lze konstatovat, že v těchto starých časech se hraniční předěly vytvářely především pro oddělení sousedních majetků. Odlišné právní poměry zemí byly spíše

na druhém místě. Je třeba doplnit, že v oblastech s hustým osídlením se hraniční čára vymezovala nejdříve. Naopak v krajinách řídké osídlených, především v horských oblastech s rozlehlými lesy, poměrně dlouho plnily funkci především široké hraniční pásy.

Když už se tedy jednoho krásného dne hranice nějakým způsobem ustálila, bylo třeba ji vyznačit. V tomto směru hovoříme o tzv. primitivním vyznačení, které mohlo být přirozené nebo umělé dotvořeno člověkem. Přirozenou značkou byl například kopeček, řeka, významný strom nebo příkop. Mezi umělé značení patřily zářezy a malby na stromech, hromádky kamení nebo složené dříví do určitého útvaru. Ve starověku i středověku se začaly utvářet a budovat i první hraniční přechody – zemské stezky. Zemské stezky, zemské brány a průchody se prosekávaly na několika místech v neprostupných pásech lesů. Používali je obchodníci i běžné obyvatelstvo, přesouvala se po nich vojska. Nad bezpečností zemských stezek dozíraly strážní hrady a jiná strážišť. Ale nebylo to jediné zabezpečení. O to prvotní se postarala přece sama příroda, když ohraničila zemi horami, pustými hvozdy, mohutnými vodami a zrádnými bažinami. Tam pak, kde tyto přirozené hradby nepostačily, přičinili se obyvatelé o umělé opevnění v podobě příkopů, valů a jiných ohrazení.

16. století bychom mohli označit za období, kdy široký pohraniční pruh přechází v hranici v podobě čar a bodů. Nastupuje doba vyznačení hranice hraničními mezníky (kameny). I hraniční kameny se postupně vyvíjely – od neopracovaných a nepravidelných balvanů s hraničním křížkem po ručně tesané a zdobené zemské a panstevní kameny. Jakékoliv hraniční značení, ať již zářezy ve stromech, hromádky kamení nebo pozdější hraniční kameny, bylo třeba udržovat a obnovovat. Činili tak nejprve příslušníci kmenů, později strážci hranic příslušné lokality (Chodové, Králováci, Portáši), vojáci, příslušníci speciálních úřadů aj. Bylo nutné i zřídit hraniční orgány, které rozhodovaly hraniční spory a jiné hraniční záležitosti. Jednalo se o komisaře z řad vrchnosti a úřadů, nicméně velké spory museli rozhodovat i sami panovníci. Mnohdy o sporu rozhodla i válka.

Na závěr výkladu bych se pozastavil nad tím, zda-li je možné dnes na státní hranici vyzorovat prvky a výtvarné prvky povahy hranice z dávné minulosti. Hraniční pásy mající charakter pohraničních hvozďů můžeme vyzorovat na Šumavě nebo v Českém lese. Na Šumavě se nabízí lokalita Modravských plání, Trojmezenska nebo Královského hvozdu na Železnorudsku. Lesy z každé části státu stoupají na plošinu horského hřbetu, po kterém běží hranice. První civilizace jsou vzdáleny několik kilometrů od hranice. Hranice v Českém lese je zase charakteristická tím, že probíhá v bažinách, které jsou obklopeny lesy. Bažiny zde brání pohybu lidí a nemají žádný užitek. Lze tedy v tomto směru i hovořit o zemi nikoho, byť jsou bažiny rozděleny napolovic hraniční čárou. Tak i tak, tyto malé příklady mají jedno společné. Na průběh hranic českých zemí působilo několik faktorů, které přetrvaly do dneška. Takovéto hranice byly a i dnes jsou zpravidla vázány na překážku v terénu – horský masiv, řeku, bažinu nebo příkop. V minulosti navíc byly tyto hraniční terény pokryty lesním porostem, do něhož nebylo hospodářsky zasahováno a jevil se jako neprostupný prales. I tento faktor na určitých úsecích hranice lze dnes vyzorovat. Zejména v době železné opony se státní hranice stala důležitým a citlivým místem východní a západní Evropy. V zimě, kdy napadlo několik čísel sněhu, a hraniční mezníky zůstaly skryty pod sněhem, bylo zapotřebí hraniční čáru zviditelnit – primitivně ji vyznačit. Z vyprávění pohraničnicků jsem se dozvěděl, že na podzim se hranice zviditelňovala umístováním šipek na stromy a tam, kde byly holé pláně, se ke hraničním mezníkům přivazovaly kůly obalené slámou. Dnes lze vyzorovat i další formu primitivního vyznačení hranice, byť samotné značení je jeden nebo dva metry od hraniční čáry. Tam kde dříve stály osady s domečky, zůstaly po nich u státní hranice kamenné snosy (pole). Od nepaměti si lidé označovali své majetky a tyto se táhly až ke hranicím. Pole, louky a pastviny si od sebe majitelé oddělovali nejen kamennými zidkami, ale i příkopy nebo valy z hlíny. O pozůstatcích obchodních stezek nemůže být pochyb. V pohraničních lesích i pláních lze nalézt pozůstatky úvozových cest, které byly součástí větvi obchodních cest. Dále jsou to pozůstatky strážních hradů a jiných strážišť. Dle mého názoru pozůstatkem největšího významu a bohatství jsou původní (ručně otesané a zdobené) zemské hraniční kameny, které dnes plní úlohu na státní hranici tím, že ji plnohodnotně vyznačují. Oproti minulosti jsou doplňovány

barevným nátěrem. Provedení barevného nátěru vychází ze zažitých zvyklostí i tradic.

Ukázky z knihy jsou a objednání je možné na www.zdeneksmida.cz (sekce Novinky nebo Projekty), viz také <http://statnihranice.cz/indexreti.php?vyska=1024&sirka=1280>.

Ing. František Beneš, CSc.,
Zeměměřický úřad, Praha

Z DĚJIN GEODÉZIE, KARTOGRAFIE A KATASTRU

Čtyři století protínání zpět

Roku 1617 – tedy právě před čtyřmi sty lety – Willebrord Snell van Roijen, zvaný Snellius (1591–1626), profesor matematiky v Leidenu (obr. 1), objevil zákonů lomu světla, publikovaných René Descartem, vyřešil tzv. problém čtyř bodů, dnes známý pod názvem protínání zpět. (Stalo se tak v souvislosti s jeho

Obr. 1 Willebrord Snell van Roijen, zvaný Snellius (1591–1626); zdroj: web

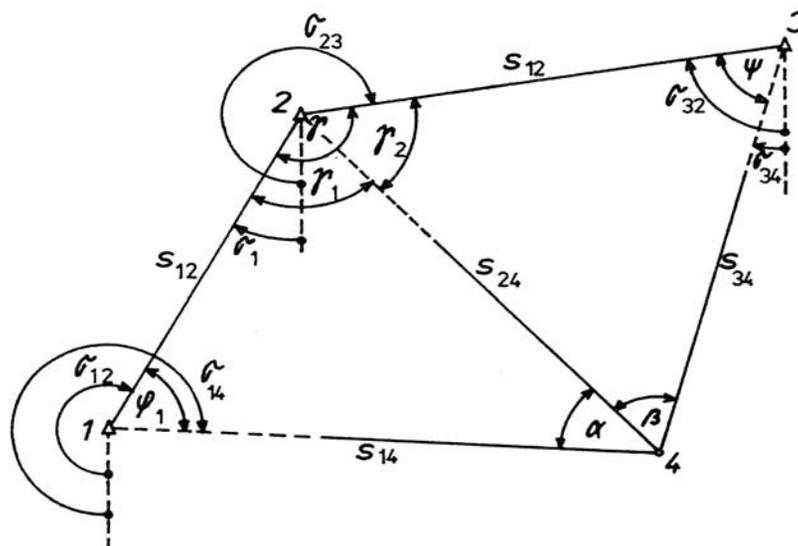
meridiánovým stupňovým měřením mezi městy Bergen op Zoom a Alkmaar, zahájeným v roce 1614. Při něm poprvé použil principu triangulace; výsledná délka kvadrantu zemského poledníku činila 10 004 km.) Roku 1692 předložil Laurent Pothenot (1650–1732) pařížské Akademii věd, založené roku 1666 Ludvíkem XIV., grafické řešení tohoto problému. Pro označení úlohy bývalo i v naší literatuře ještě v polovině 20. století používáno jmen obou vědců. Snelliovu prioritu řešení doložil roku 1790 studiem dochovaných materiálů Abraham Gotthelf Kästner (1719–1800) z Göttingenu, ke stejnému závěru došel britský vědec George Tyrrell McCaw (1870–1942).

Protínáním zpět se zabývali i další významní učenci, např. Wilhelm Schickhart (1624), Giovanni Domenico Cassini (1669, řešení s použitím Thaletovy věty), John Collins (1671, řešení s pomocným bodem; úpravu pro měřický stůl provedl Johann Carl Friedrich Gauss), Johann Heinrich Lambert (1765), Jean Henri van Swiden (1790), August Vogler (1910). Různá literatura uvádí, že autorem řešení s pomocným úhlem je Jean-Baptiste Joseph Delambre (1799), francouzský akademik Johann Karl Burckhardt (1773–1825) či již zmíněný A. G. Kästner, který též připouští, že řešení problému znali již starověcí astronomové Hipparchos a Ptolemaios.

Princip protínání zpět je známý: na stanovisku, jehož polohu v daném referenčním systému je třeba určit, měříme vodorovné směry na tři známé body, které jednoznačně definují tzv. nebezpečnou kružnici. Podmínkou řešení je, aby určovaný bod neležel na této kružnici nebo v její blízkosti; optimálně má ležet uvnitř nebezpečné kružnice. Hodnoty úhlů ω , graficky nebo číselně určené na novém bodu, se mají pohybovat v rozmezí $30 \text{ gon} < \omega_1 < 270 \text{ gon}$. (Obecně viz např. Vyhláška č. 31/1995 Sb., Příloha 10.) Pro jednotlivé varianty zpracování mohou platit další podmínky. Měření na další dané body vede k volbě více kombinací a následně k vyrovnání.

Tři běžně známá číselná řešení, tedy výpočet s pomocným úhlem, s pomocným (Collinsovým) bodem nebo Cassiniho řešení, jsou stále součástí základní výuky geodézie, respektive geodetického počtářství. Lze je snadno najít na webových stránkách různých vysokých i středních škol, zde je stačí připomenout obr. 2, 3 a 4. (Zdroj: Kovanič, L.-Matouš, J.-Mučka, A.: Důlní měřičtví. Praha, SNTL 1990.)

V naší praxi byl pro výpočet v úpravě Oldřicha Války s mechanickým nebo kapesním kalkulátorem určen zápisník č. 2.28 z roku 1983. Úloha byla používána například též pro vyhledání ztraceného bodu nebo v inženýrské geodézii při měření posunů. Rozbory přesnosti uvádí specializovaná literatura; za zmínku stojí práce Jaroslava Pantoflíčka z roku 1909, který použil k vyrovnání protínání období výpočtu rovnovážného stavu staticky neurčitě pružné soustavy, známého ze stavební mechaniky. Případná nespolehlivost výsledku protínání a možnost výběru jiných metod a přístrojů vedla k tomu, že Metodický návod

Obr. 2 Řešení s pomocným úhlem

984 128 MN-1 z roku 1985 v naší praxi nedovolil používat protínání zpět pro body základního polohového bodového pole a body tehdejší 1. třídy přesnosti podrobného polohového bodového pole. V současnosti je ovšem protínání zpět do značné míry nahrazeno metodou volného stanoviska při měření totální stanicí.

Už méně známé jsou dnes metody grafického řešení v měřítku mapy, o nichž se krátce zmíním. V nejjednodušším případě byly potřebné dva vodorovné úhly, určené na novém bodě graficky měřickým stolem nebo číselně úhloměrným přístrojem, vykresleny na průsvitku a ta přiložena na podklad se zobrazenou trojicí daných bodů tak, aby směry jimi procházely. Alternativně mohly být použity jednoduché pomůcky, tzv. protraktory (stigmografy) – tři pohyblivá kovová ramena se společnou osou ve spojovacím kloubu, mezi nimiž se na úhloměru nastavily příslušné úhlové hodnoty (obr. 5). Poloha nového bodu se označila vpichem jehlou v průsečíku směrů na průsvitce nebo otvorem ve středu kloubu protraktoru.

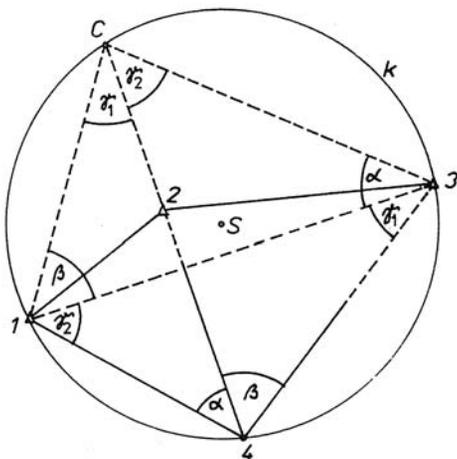
Při protínání zpět měřickým stolem býval volen postup s pomocným bodem (obr. 6, zdroj: Ryšavý, J. – Cach, F. aj.: Geodetická příručka. Praha, SNTL 1960). Na rýsovice byly vyneseny 3 body a, b, c , zobrazující v měřítku v daném souřadnicovém systému již dříve v terénu zaměřené signalizované body A, B, C . Stůl se bodem c centroval nad určovaným bodem S a orientoval se spojnicí $c-a$ na bod A . Po zacílení na B se podle hrany záměrného pravítka vyrýsoval směr I . Postup se opakoval novým centrováním pomocí a , orientací $a-c$ na C a po zacílení na B vyrýsováním směru II . Průsečík čar I a II je pomocným bodem q . Na vyrýsované spojnici $q-b$ se vhodně zvolil bod s' , který se použil k další centraci stolu nad S s orientací $s'-b$ ($\equiv s'-q$) na B . (Tento stav je

zachycen na obr. 6.) Záměra $a-A$ pak protne spojnicí $q-b-s'$ v bodě s , který je zobrazením nově určeného bodu S . Kontrolou je opakování pomocí záměry $c-C$.

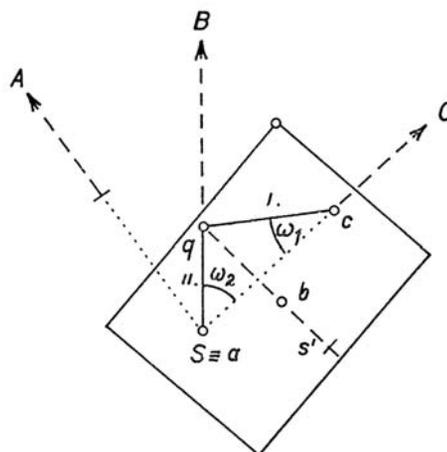
Doc. Ing. Pavel Hánek, CSc.,
ČVUT v Praze

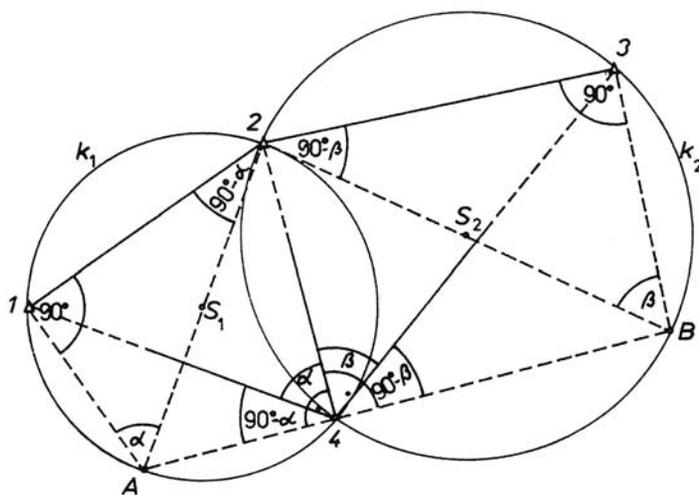
Obr. 5 Protraktor (stigmograf); zdroj: web

Obr. 3 Řešení s pomocným bodem

Obr. 6 Postup protínání měřickým stolem

Obr. 4 Cassiniho řešení

OSOBNÍ ZPRÁVY

K životnímu jubileu plk. doc.
Ing. Vladimíra Kovaříka, MSc., Ph.D.

Plukovník Vladimír Kovařík se narodil 3. 5. 1962 v Jablonci nad Nisou. V letech 1977 až 1981 vystudoval SPŠ stavební v Liberci. Vojenskou akademii v Brně absolvoval v roce 1986 v oboru geodézie a kartografie. Následujících 12 let pracoval na různých pozicích ve Vojenském topografickém ústavu v Dobrušce, kde se věnoval obnově topografických map a později automatizované tvorbě map. Několik let pracoval také na Ústřední topografické základně v Dobrušce. V letech

1994 až 1995 studoval v Royal School of Military Survey v Hermitage ve Velké Británii, kde získal titul MSc. v oboru Defence Geographic Information.

V roce 1998 nastoupil na místo odborného asistenta katedry vojenských informací o území Vojenské akademie v Brně, kde přednášel v předmětech fotogrammetrie a dálkový průzkum Země. V roce 2003 působil několik měsíců jako národní expert v Družicovém středisku Evropské unie (EU) v Torrejón de Ardoz ve Španělsku, kde se podílel na zpracování družicových dat a tvorbě projektů pro Radu EU. V roce 2005 ukončil doktorské studium v oboru Vojenská geodézie a kartografie a odešel do Vojenského štábu EU v Bruselu v Belgii, kde po tři roky pracoval jako národní expert pro oblast geografických informačních systémů. Zde se věnoval zejména tvorbě tematických map a dalších produktů pro rozhodování na politicko-strategické úrovni. Po ukončení této mise se v roce 2008 vrátil na Univerzitu obrany na funkci vedoucího skupiny na katedře vojenské geografie a meteorologie.

V roce 2009 byl vyslán do zahraniční mise jako náčelník geografického oddělení velitelství KFOR v Prištině v Kosovu, kde současně působil také jako Nejvyšší národní představitel 14. a 15. kontingentu Armády České republiky. Od roku 2011 je vedoucím katedry vojenské geografie a meteorologie. V roce 2015 se habilitoval v oboru geodézie a kartografie. Zabývá se problematikou geografického zabezpečení, dálkového průzkumu Země a obrazového zpravodajství. Je autorem řady skript v angličtině, autorem nebo spoluautorem anglicko-českých odborných slovníků.

Od roku 2016 V. Kovařík zastává rovněž funkci proděkana pro vědeckou činnost Fakulty vojenských technologií Univerzity obrany, je nositelem řady českých i zahraničních vojenských a civilních vyznamenání a ocenění. K jeho velikým zálibám patří tenis, turistika a astronomie. Kromě osobní a rodinné pohody mu přejí mnoho sil a pracovních úspěchů.

NEKROLÓGY

Za Matejkom Klobušiakom

Dňa 31. 3. 2017 sme sa v bratislavskom krematóriu rozlúčili s našim kolegom a priateľom, Ing. Matejom Klobušiakom, PhD. Slovenská geodetická komunita prišla o vysoko erudovaného odborníka – geodeta, matematika, štatistika, analytika i programátora. Ing. Matej Klobušiak, PhD., pracoval 30 rokov v rezorte geodézie, kartografie a katastra, kde sa venoval hlavne problematike geodetických základov a lokálnych geodetických sietí, či už polo-

vých, tiažových alebo výškových, pre ktoré autorsky vytvoril niekoľkomodulové výnimočné softvéry na spracovanie a vyhodnotenie nameraných údajov, ktoré už niekoľko desaťročí využíva veľké množstvo geodetov na Slovensku i v zahraničí.

V tichej spomienke si pripomeňme významné medzníky jeho plodného života.

Narodil sa 16.11.1953 v Liptovskom Mikuláši. V roku 1978 skončil s vyznamenaním odbor geodézie a kartografia na Stavebnej fakulte Slovenskej vysokej školy technickej (SvF SVŠT) v Bratislave a nastúpil do Geodetického ústavu, n. p., Bratislava do prevádzky geodetických základov – oddielu nivelácie a neskôr oddielu gravimetrie. Tu vykonával terénne práce na obnove a modernizácii základného výškového a tiažového bodového poľa.

V rokoch 1982 a 1983 absolvoval na SvF SVŠT dva semestre teórie odhadu. Na vlastnú žiadosť bol v roku 1983 preradený do výpočtového strediska – oddelenia programovania a analýzy, s pracovným zaradením matematik-analytik. V rokoch 1983 až 1985 absolvoval viacero kurzov a školení z oblasti programovania a informačných systémov a v rokoch 1982 až 1987 v Slovenskej akadémii vied 8 semestrov vybraných častí matematickej štatistiky a teórie odhadu pod vedením matematikov – geodetov, manželov Kubáčkovcov.

V rokoch 1983 až 1986 sa výskumne podieľal na budovaní automatizovaného informačného systému geodézie a kartografie, časť základné bodové pole. V roku 1988 bol, na základe konkurzu, vybraný do Výskumného ústavu geodézie a kartografie (VÚGK) v Bratislave. Vedeckú hodnosť kandidáta vied získal v roku 1990. Vo VÚGK, ako samostatný výskumný a vývojový pracovník, riešil výskumné úlohy najmä z oblasti geodetických základov a integrovanej geodetickej siete.

Dňom 1. 2. 2000 sa vrátil na svoje prvé pracovisko, aj keď v inej organizačnej podobe, ako vedúci oddelenia rozvoja a medzinárodnej spolupráce Geodetického a kartografického ústavu (GKU). Tu sa zaslúžil o rozvoj hlavných úloh GKÚ v oblasti budovania Základnej bázy údajov pre geografické informačné systémy a ďalej aktívne pracoval na rozvoji nových geodetických základov. Je autorom myšlienky novej realizácie systému Jednotnej trigonometrickej siete katastrálnej – JTSK03, ktorá sa stala neoddeliteľnou súčasťou práce väčšiny slovenských geodetov. Významne prispel k zriadeniu Slovenskej priestorovej observačnej služby (SKPOS), jej začleneniu do európskej siete obdobných služieb EUPOS, zastupoval Slovenskú republiku v Medzinárodnej asociácii geodézie a jej subkomisii Európske referenčné rámce (EUREF). Svojimi vedomosťami i odborným nadhľadom prispieval od roku 1991 ku všetkým koncepčným materiálom rezortu.

Od 1. 2. 2004 do 28. 2. 2007 zastával funkciu projektovo-technického námestníka riaditeľky GKÚ a snažil sa presadzovať svoju víziu smerovania geodézie, kartografie a katastra. Počas pôsobenia v riadiacej funkcii si uvedomil svoje limity. Nerád robil odborné kompromisy, či ustupoval v zásadných otázkach. Preto v marci 2007 opustil rezort, pôsobil ako geodet živnostník v oblasti programovania a úzko spolupracoval s firmou GEO-KOD, s. r. o. V zrelom veku našiel ako jeden z mála odvahu začať nanovo a odskúšať si pôsobenie v komerčnej sfére. Aj tu opäť preukázal, že človek zvládne veľa ak chce a vloží všetko, celého seba.

Mateja sme poznali aj ako častého referujúceho na domácich i zahraničných konferenciách a seminároch. Mnohí si pamätáme jeho posledné odborné vystúpenie v roku 2015 na seminári o Družicových metódach v geodézii a katastri v Brne. Opäť prezentoval nový pohľad na postupné pretváranie, a tým spresňovanie súboru geodetických meraní katastra nehnuteľností využívaním služby SKPOS a využívania transformácie systému ETRS89 do lokálneho horizontu. Bolo to už v čase, keď bojoval so zákernou chorobou. Sám označil svoje vystúpenie za svoju derniéru a zároveň výzvu pre mladších kolegov: „Tým som si naplnil a softvérovo zrealizoval dlhoročnú túžbu a predstavu, ako by to mohlo ísť.“

Matej vyoral hlbokú brázdú na našom geodetickom poli, ktorú nebude ľahké preskočiť. Odborne zdatný, ale skromný človek nám zanechal nielen veľa inšpirácie, softvérov, článkov i spomienok na odborné, ale i také občasné ľudské diskusie. Ďakujeme Ti Matej, že sme mali možnosť byť Tvojimi súputníkmi.

Češť Tvojej pamiatke!

GEODETIKÝ A KARTOGRAFICKÝ OBZOR
recenzovaný odborný a vědecký časopis
Českého úřadu zeměměřického a katastrálního
a Úřadu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky

Redakce:

Ing. František Beneš, CSc. – vedoucí redaktor
Zeměměřický úřad, Pod sídlištěm 1800/9, 182 11 Praha 8
tel.: 00420 284 041 415

Ing. Darina Keblůšková – zástupce vedoucího redaktora
Úřad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky,
Chlumeckého 2, P.O. Box 57, 820 12 Bratislava 212
tel.: 00421 220 816 053

Petr Mach – technický redaktor
Zeměměřický úřad, Pod sídlištěm 1800/9, 182 11 Praha 8
tel.: 00420 284 041 656

e-mail redakce: gako@egako.eu

Redakční rada:

Ing. Karel Raděj, CSc. (předseda)
Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i.

Ing. Katarína Leitmannová (místopředsedkyně)
Úřad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky

Ing. Svatava Dokoupilová
Český úřad zeměměřický a katastrální

Ing. Robert Geisse, PhD.
Stavebná fakulta Slovenskej technickej univerzity v Bratislave

doc. Ing. Pavel Hánek, CSc.
Fakulta stavební Českého vysokého učení technického v Praze

Ing. Michal Leitman
Úřad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky

Vydavatelé:

Český úřad zeměměřický a katastrální, Pod sídlištěm 1800/9, 182 11 Praha 8
Úřad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, Chlumeckého 2, P. O. Box 57, 820 12 Bratislava 212

Inzerce:

e-mail: gako@egako.eu, tel.: 00420 284 041 656 (P. Mach)

Sazba:

Petr Mach

Vychází dvanáctkrát ročně, zdarma.

Toto číslo vyšlo v květnu 2017, do sazby v dubnu 2017.
Otisk povolen jen s udáním pramene a zachováním autorských práv.

ISSN 1805-7446

<http://www.egako.eu>
<http://archivnimapy.cuzk.cz>
<http://www.geobibline.cz/cs>

Český úřad zeměměřický a katastrální

Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky